

TIZENKETTEDIK ÉVFOLYAM

10044

LÁTHATÁR

KISEBBSÉGI KULTÚRSZEMLE
A KÜLFÖLDI MAGYAROK ÉS KÖZÉPEURÓPAI NÉPEK SZELLEMI ÉLETÉNEK FIGYELŐJE

SZERKESZTI: CSUKA ZOLTÁN

TARTALOM:

Kemény Gábor: A magyar nemzetiségi kérdés megoldása felé
(Második közlemény) — Négy világtáj krónikája — Kodolányi János:
Finnország és a svéd nemzetiség — Könyvszemle — Sajtószemle —
Órhely — Gazdasági Láthatár

XII. ÉV

1944 SZEPTEMBER

8. SZÁM

ÁRA 2— PENGŐ

**„ÉS AMINT AKARJÁTOK, HOGY AZ EMBEREK VELETEK
CSELEKEDJENEK, TI IS AKKÉPEN CSELEKEDJETEK AZOKKAL“**

LUKÁCS EVANGÉLIUMA, 6. R. 31. VERSE

A *Láthatár kisebbségtudományi munkaközösségének tagjai*: Ákos István dr., Bertalan István dr., Bisztray Gyula dr., Czeller Jenő dr., Csanády György, Csuka János, Csuka Zoltán, Doma János, Elekcs Dezső dr., Faluhelyi Ferenc dr., Flachbarth Ernő dr., Fekete Lajos, Gál István dr., Gáldi László dr., Gramantik Margit dr., Halácsy Dezső, Imre Kálmán dr., Joó Tibor dr., Kenény Gábor, Kozoesa Sándor dr., Makkai Sándor dr., Mester Miklós dr., Mikó Imre dr., Mindszenti Béla dr., Moravék Endre dr., vitéz Nagy Iván dr., Nánay Béla, Padányi Gulyás Jenő, Pataky Mária dr., Pongrácz Kálmán dr., Pusztai-Popovics József, Rónai András dr., Schubert Tódor, Siposs Sándor dr., Stomfai-Stitz János dr., Sziklay László dr., vitéz Técsői Mórész Kálmán dr., Vájlak Sándor dr., Varga Imre, Vass László, Vinczehidy Ernő dr. és Zathureczky Gyula

LÁTHATÁR

kisebbségi kultúrászemle, a középeurópai népek és a külföldi magyar szórványok szellemi életének figyelője. Megjelenik havonta. Felelős szerkesztő: Csuka Zoltán. — Kiadja a Studium Könyvkiadó Rt. Felelős kiadó: Imre Kálmán dr. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Baross-tér 15. Telefon: 426—921. Szerkesztőségi hivatalos órák d. e. 9—1-ig. Előfizetési ár jogi személyeknek és egyesületeknek évi 40 pengő, egyébként 20 pengő. Egyes szám ára 2 pengő.

Szerkesztő: CSUKA ZOLTÁN

Szerkesztőbizottság:

Béni Imre, Csuka Zoltán, Fekete Lajos, Majtényi I. Géza, vitéz Nagy Iván, Rónai András

A pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet önálló rovatainak főszerkesztője:

Faluhelyi Ferenc dr.

egyetemi ny. r. tanár, az intézet igazgatója

„Meg vagyok győződve afelől, hogy jövendők attól függ, tudunk-e jóra menni a velünk élő mindenféle népekkel, meg tudunk-e velük élni békességben és mégis szabadság és haladás tekintetében tűrhető állapotban... Mihelyt újra mozoghatunk, a világ feszült figyelemmel fogja kísérni minden léptünket, mindenekfelett pedig azon eljárásunkat, azon utat, melyen indulni fogunk a nemzetiségek kérdésében. Ha higgadságot, eszélyt, valódi politikát fogunk mutatni etekintetben, meg lesz nyerve részünkre a közvélemény; ha ellenben szenvedély, kisszerű civakodás és alap nélkül való vetélkedés fog ismét, mint azelőtt, e kérdésnél felülkerekedni, ha a világ azt látja, hogy mi nem felejtettünk el semmit és nem tanultunk semmit: akkor majd eljönnek mások rendet csinálni s kiveszik kezünkből azon igen fontos szerepet, melyre különben hivatva vagyunk, tudniillik mind saját magunk, mind egész keleti Európa sorsának intézését.”

(Mocsáry Lajos: Program a nemzetiség és nemzetiségek tárgyában. Pest, 1860)

A magyar nemzetiségi kérdés megoldása felé (II)

(A lélektani kutatás szerepe a magyar nemzetiségi politikában)

A Láthatár augusztusi számában megkezdte Kemény Gábor nemzetiség-lélektani tanulmányának folytatódó közlését. Az első fejezetben a nemzetiségi kérdést tárgyaló lélektani kutatás előzményeivel foglalkozik a szerző, majd a nemzetiségi tudomány korszerű reformjainak szükségességét fejtegeti. Véleménye szerint a kisebbségstudomány belső szellemi és külső gyakorlati „forradalmának” végrehajtása előtt áll a tudományág s a reformok útja a jogi újjáértékelésen kívül a nemzetiségi lélektan új módszerén keresztül vezet. Alapfeltételekből indul ki, melyek az itt élő népek mindegyike számára tárgyalási és együttműködési alapul szolgálhatnak, illetve amelyek tisztázása nélkül a nemzetiségi lélektan tudományos és gyakorlati hivatása meg nem oldható. Ezen alapfeltételek elemzését olvashatjuk a következőkben. Szerk.

Ezek az alapfeltételek pozitív és negatív jellegű kérdés komplexumoktól függenek. Olyanoktól, melyek nyilvánvalóvá teszik a mindenkori magyar állam határai között élő dunatáji életközösség népeinek egymáshoz tartozását, egymásrataltságot, sőt egymástól való függőségét s mint olyan tényezőktől, melyek ennek a felismerésnek jogosultságát, realpolitikáját mindmáig kétségbe vonják. Utóbbiak nélkül nem értjük meg az előzőket, sajátos helyzetünk s a nemzetiségi kérdésnek nevezett problémakör még sajátosabb alakulása szükségyszerűen készíti a kutatót, hogy előbb a negatív alapfeltételek vizsgálatát eszközölje, mert a hiánykomplexumok felismerése, belátása vezet nemzetiségi kérdésünk pozitív tartó pilléreinek józan mérlegeléséhez és korszerű értékeléséhez.

Bizonytal lesznek, akik egy sorskérdés természetének jellemzésére, érdekerületének és fogalmi arculatának közelebbi vagy éppen szabatos meghatározására alkalmatlannak, sőt önkényesnek mondják majd a következőkben tárgyalt negatív szintézist. Ezért előjáróban leszögezzük, hogy fejtegetésünk korántsem merül ki a magyar nemzetiségi politika gátló körülményeinek bírálatában, hiszen egy ilyen kizárólag kritikai élő eszmefuttatás semmivel sem közelítené a Duna-medencére oly beláthatatlan szövevényű válságot előidéző kor emberét a problémához s azt ő hozza. Hogy mégis a negatívumok felsorolásával közeledünk a meglévő pozitív adottságok értékrendjéhez s innen a központi mag: a kérdés megoldásának mikéntjéhez, annak igen egyszerű, kézenfekvő magyarázata van. *A magyar nemzetiségi kérdés mai állása szerinti megoldását ugyanis feltehetőleg megnehezíti, hogy a konkrét problémákat a faji, vallás- és gazdaságpolitikai kérdések mellékképződményei veszik körül, melyek önmagukban az említett kérdések egyikéhez sem tartoznak, csupán arra alkalmassak, hogy a szupernacionálisizmusok által végsőkéig zaklatott pszihopatológikus állapotban elhomályosítsák az egymás mellett élő népek egymáshoz való viszonyát. Ezeknek a mesterségesen kitermelt előítéleteknek, sérelmpolitikai alérveknek, szándékkal nem tisztázott félreértéseknek következménye, hogy aki ezek ismerete nélkül közeledik valamely hazai nemzetiségi problémánkhoz, többnyire már a kérdés előterében megtorpan azoknak az eddig fel nem tételezett nehézségeknek láttán, melyek valóságos ködképet fonnak a megoldást célzó törekvések elé. Ebből következik, hogy e visszás képzetanyag lebontása nélkül soha nem érke-*

zünk el a tényleges valósághoz, hanem, mint ezt a szakírók túlnyomó többsége is mutatja, fennakadunk valamely részletkérdésen, vagy megfeneklünk a vélt problémák útvesztőjében, anélkül, hogy a tulajdonképeni kérdést felvetettük volna. Célunk elérése érdekében, s fenti helyzetkép ismeretében semmi sem indokoltabb tehát a tisztázódási folyamat előfeltételének megteremtésénél; a kérdések lényegétől idegen s azok kibontakozását elzáró hamis képzetanyag eltávolításánál.

A következőkben három csoportra osztjuk azokat az elvi negatívumokat, melyek a legújabb időkig szinte módszeres tudatossággal — e hiányjelenségek igazi kórokozói voltak ebben rejlik — akadályozták a magyarországi nemzetiségi kérdés megnyugtató rendezését. Ez a felosztás korántsem jelenti, hogy a bemutatásra kerülő hiányok nagyobb számával nem kellene számolni. A soron következő társadalomlélektani vizsgálódás csupán annak megállapítására szorítkozik, hogy *e három negatív tényező elhárítása nélkül egészséges kibontakozás el nem képzelhető.*

A három fokozatban álló hiánysor, melyet a korszerű magyar nemzetiségi politika rákfenéjének tartunk, kétségkívül nem fogható fel egyes jelenségek lazán összefüggő láncolataként. Itt minden hiánymotívum a rendezetlen kérdések egész sorát takarja, tehát kikiktatásuk szövevényes társadalmi betegségeink egy csoportjának felszámolását jelentené. Amikor pedig ezekről beszélünk, voltaképp az egész kérdéskomplexum negatív erőforrását elemezzük, melyből kiderül, hogy az új tudományág vizsgálójának körülményesen tagozott, szinte szerte hulló problémakörrel és ellentétskálával kell megbirkóznia, hogy az ily módon leszűrt előzetes megfigyelésből új okozati rangsorra és metodikára, valamint merőben új társadalom lélektani teendőkre mutasson.

Fentiek előrebocsátása után a magyar nemzetiségi kérdés megnyugtató, végleges rendezését szüntelen akadályozó három negatív tényezőt a magyar középosztály helytelen nemzetiségszemléletében, a fejlődésellenes nemzetiségi elzárkózásban és nemzetkisebbségi törvényeink, rendeleteink egyrésztellenes korszerűtlen, a fejlődés által túlhaladott voltában jelöljük meg.

I. Középosztályunk helytelen nemzetiségszemlélete

A társadalmi helyzetünket és sajátos berendezkedésünket vizsgáló szakember s az előítéletektől magát függetleníteni képes, jószándékú érdeklődő előtt egyaránt világos, hogy az egységes közszellem kialakításának legfőbb akadálya nálunk abban rejlik, hogy vezető társadalmi rétegeink képtelenek megszabadulni a reájuk erőszakolt és közhelyszerűen beidegzett osztályszemlélettől. Ezek a rétegek napjainkban — az európai kateklizma idején — sem tudnak másként, mint szűkebb érdekközösségük megkívánta módon vizsgálódni, tekintet nélkül arra, hogy az általuk oly fenn hirdett nemzeti érdek mit kíván valamely nemzeti alapon álló társadalom minden tagjától.

Ezt a jólismert körtünetet kifejlett formájában faji lag túlkévert, származásilag felemás mai középosztályunk tagjainál tapasztalhatjuk, akiknek pedig egy magát „polgári”-nak nevező társadalomban a népi-nemzeti,

nemzetiségi és szociális érdekek egybehangolásán kellene fáradozniok.

Nem lehet célunk e tanulmány keretében az egyéb tekintetben messzemenő következtetésekre módot nyújtó típusvizsgálat, azoknak a sajátos társadalmi jellegzetességeknél vizsgálata, melyek ennek az osztálynak egyes rétegeit nyíltan szembeállítják a korszerű nemzetpolitika kívánalmaival. Mint azt már korábban hangsúlyoztuk, kizárólag a tárgykörünk szabta keretben kívánunk mozogni, tehát ezalkalommal közelebről csak az érdekelhet bennünket, miben mutatkozik meg ennek a számbelileg vékony, szellemileg eléggé heterogén rétegnek „nemzetiség szemlélete”, közelebről mik azok a társadalmi és politikai szimptomák, melyek az idetartozó csoportok e kérdésben vallott felfogását — mely felfogás többnyire az egész középosztályra is rányomja bélyegét — oly károsan befolyásolják.

Elvi megállapításokból kell kiindulnunk, hogy a kérdés lényegére tapintsunk. *Abban, hogy a nemzetiségi kérdés még ma is többnyire, mint kuriózum s nem mint sorskérdés él közvéleményünk tudatában, középosztályunknak jelentős része van.* De nemkevésbé abban is, hogy ezt a kérdést — kiváltképp azok a rétegek, melyek társadalmi helyzetüknél fogva a gazdasági-politikai közeledés és kultúrcsere előkészítői lehetnének — egyszerűen elhanyagolják vagy — ami még gyakoribb eset — indokolatlan előítéletekkel elmérgesítik. Végül jellegzetes középosztályi (felső-középosztályi) magatartás az is, hogy egyes társadalmi körök megmondolás és fenntartás nélkül készek minden újabbkori történelmi megpróbáltatásunkat az úgynevezett „nemzetiségi szakadarság”-ból levezetni, anélkül, hogy a legkisebb mértékben is érdeklődnének a történelmi előzmények valódi okai felől. Ezeknek a csoportoknak hangadóit vetik fel mostanában egyre változatosabb és visszatetszőbb formában a kitelepítés problémáját, mely gondolat mint ilyen, minden időben idegen volt a magyar szellemiségtől és oktalan hangoztatása rendkívüli veszélyeket rejt magában a jövőre vonatkozólag.

Félreértés ne essék, távolról sem akarjuk az egész középosztályt, avagy a középosztályi értelmiség egészét felelőssé tenni a legújabb napvilágot látó „elméletekért”, melyek a mindenkor magyar nemzetiségpolitikától oly távol állanak, mint az oktalan politikai kitételek hangoztatói a dunamedencei magyar nemzettudattól. De végre is ezekre az egyre sűrűbben és követelőzőbb formában elhangzó tudománytalan megnyilatkozásokra félreérthetetlen választ kell adnunk, nemcsak azért, mert ez a magyar nemzetiség tudomány hivatott művelőinek erkölcsi kötelessége, hanem mert elsőrendű nemzeti létérdekek fűződnek az elburjánzó dilettantizmussal szemben a tiszta erberségből és emelkedett szellemi felfogásból következő elvi álláspont leszögezéséhez.

Ennek az elvi álláspontnak védelmében kötelességünknek érezzük, hogy véleményvt mondjunk mindazon jelenségek felett, melyek együttesen a középosztályi nemzetiség szemlélet mai elferdült formáinak kialakítására vezettek. Ezeket a többnyire káros jelenségeket öt osztályra csoportosíthatjuk. Az elsőbe a nemzetiségekkel kapcsolatos (faji) előítéletek tartoznak, melyek végeredményben a szándékos elkülönülés politikáit sugalmazzák. A következő fejezetben bemutatásra kerülő nemzetiségi elzárkózás, gyakran ennek a magatartásnak visszahatása, amiből

lemérhető, hogy milyen romboló tényezőt jelent ez az észszerű gondolkodással meg sem indokolható társadalmi betegség. Amikor ezekről a származási előítéletekről beszélünk, pontosan szem előtt kell tartanunk, hogy csupán egyetlen osztály egyetlen irányban (nemzetiségek) tanúsított a priori nézeteiről szólunk. Lássuk tehát közelebről, miben mutatkoznak meg ezek a származási előítéletek.

Bizonyos, hogy ezen a téren tájanként különböző olyan előítéletekkel is találkozunk, melyek a korai városiasodás idejéből származnak és a *szakmai, foglalkozási versengéssel* kapcsolatosak. Az egykori bányavárosokban (Nyugat-Felvidék, Szepesség, Partium) élesen megfigyelhető, hogy a nemzetiségi ellentétek eredője igen gyakran visszavezethető arra a körülményre, hogy egyik vagy másik nemzetiség tagjai az idők folyamán bizonyos kiváltságokra tettek szert, melyek révén kedvezőbb helyzetbe kerültek, mint az illető foglalkozási ág iránt későbbben érdeklődő magyarság. Másutt a származási (faji) előítélet forrása a *kereskedelmi előjogok eleve helytelen megosztása lett.* A magyar-szász viszony időnkinti megromlása szorosan összefügg azzal a gazdasági harccal, melyet az Eigenlandrecht és a cseh rendszer fedezékeiből vív a kiváltságait féltékenyen és makacs önzéssel védelmező szász polgár a Királyföldön letelepülő magyar kézműves és kereskedő ellen. A szokásjog 1853-ban, illetve 1876-ban véglegesen megszünik, de a gazdasági vetélkedésből hátramaradt előítélet tovább él és tudatos faji formát ölt. Hasonló jelenséggel találkozunk a *szerb-magyar* kapcsolatok korai időszakában, a XVIII. században, amikor a szerb kereskedőréteg, bár a császári kiváltságsevek szerint a határvidéken lenne helve, valósággal elárastja a duna menti fontosabb kikötőhelyeket és más kereskedelmi gócpontokat. Nem vitás, hogy az ilyen gazdasági előretörés a magyar céhek erőtlenségén, a magyar kereskedők és vállalkozók hiányán fordult, tehát a szerbség korabeli térhódítását pártatlan szemmel nem tekinthetjük agresszív jelenségnek, amint az a városok németajkú kereskedő és kézműves polgársága révén a köztudatba átment. Ellenkező irányú, de egyazon következményekkel járó társadalmi vándormozgalom zajlik az *erdélyi román* polgáriásodás gócpontjaiban, ahol a feltörekvő új román polgárrétegben előbb gazdasági, majd társadalmi vetéltársát véli felfedezni a magyar vagy szász polgár, hogy alkalmas védfegyverként a faji politika szótárait használja azzal szemben. A kevésbé polgáriásult, illetve a polgáriásodás terén végzetesen elmaradt másaikkal (*ruszin, szlovák, román* kétkezi dolgozók) szemben is megnyilatkozik a származási (faji) előítélet bizonyos neme, mely erősen szaturált középosztályunkban s ennek hatása alatt más rétegeinkben is sainálkozással vegyes lenézést kelt ezek iránt. *Polgárságunkban a legújabb időkig nem merült fel a gondolat, hogy visszakövetkeztessen az ilyen módon kialakult és megrekedt társadalmi csökevények credóihez és leszámoljon végre azokkal a botor általánosításokkal, melyek egy olvan gazdasági verseny következtében keletkeztek, melynek okai részben már társadalmiakká váltak s mely erőmértékös egyetlen korokban sem minősíthető fajok, csupán egének vagy érdekközösségek, tőkeérdekeltségek harcának.*

A középosztályunk részéről táplált nemzetiségpolitikai előítéletnek ezen az alapvető gazdasági-exterzstenciális indokán kívül más oka is van, amit egyéb körül-

ményekkel kell megvilágítanunk. Mint mondtuk az említett osztály nemzetiség szemléletét károsan befolyásoló jelenségek öt osztályba (kategóriába) csoportosíthatók, melyek sorrendjét a következőkben állapíthatjuk meg. *A vázolt gazdasági okon, mint első számú kategórián kívül a kérdésben tanusított elfogultságnak és közönynek további forrásai; 2. a nevelésben mutatkozó felszínes egyoldalúság; 3. a politikai iskolázottság meglepő nagy hiánya s az ennek pótlásaként elfogadott áltörténeti okoskodások (felsőbbrendűség-komplexum stb.); 4. a még napjainkban is ható felekezeti beállítottság s végül 5. a szellemi közeledést és együttműködést célzó törekvések iránti mélyen gyökerező bizalmatlanság.*

Felette sajnálatosnak kell mondanunk, hogy a nemzetnevelés azon fokain, melyeken a társadalmi erőviszonyok eltolódása következtében még ma is a középosztály arányszáma a döntő, tehát a közép- és felsőfokú oktatás terén mennyire nem nyílik alkalom a korszerű magyar nemzetiségpolitika elvi magyarázatára, szabatosabban a magyar nemzetiségi kérdés történeti, gazdasági és társadalmi-etikai jelentőségének szükség-szerű megvilágítására.

Bizonyos, hogy a középiskolai tanulónak időelőtti lenne kisebbségjogi vagy szélesebb történetpolitikai magyarázatokkal szolgálnunk, az viszont teljes mértékben helytelen, hogy továbbra is abban a tájékozatlanságban hagyjuk, amint ezt történeti, földrajzi, irodalmi stb. tankönyveink nagyrésze teszi. (Kétségtelen, hogy ezen a téren már megindult az eredményes tankönyvrevízió, az ügyet azonban még korántsem rendezték véglegesen.) A bontakozó és ismeretekre vágó ifjú lélek a még ki nem javított tankönyvekből csupán felszínes ismereteket merít a probléma egészét illetően s nem egyszer olyan beállításban találkozik a kérdéssel, mely minden egyébre alkalmas, csak arra nem, hogy rokonszenvvel forduljon a hazában élő másajkúak felé. Abból ugyanis, hogy a nemzetiségi kérdés csak bomlasztó tényezőként szerepel e tankönyvekben s a nemzetiségi vezetők többnyire csak magyarellenes vonatkozásaikban, nyilván következik, hogy a tanuló a nemzetiségi mozgalmakról egészen ferde képet kap. Megtudja például, hogy a nemzetiségek hadakoztak az államnyelv ellen, de arravatkozólág nem kap bővebb felvilágosítást, hogy a nyelvi küzdelmek idejére esik a nemzetiségek nyelvi megühdása is. Olvas arról, hogy 1848-ban a nemzetiségek szembel helyezkedtek a magyar szabadságharcra, de magatartásuk okát csak a Bécs által invokált „divide et impera” közhelyén keresztül szemlélheti. 1867 — az osztrák-magyar kiegyezés —, mint korszakalkotó nemzeti eredményt ismertesse előtte, de arról fogalma sincs, hogy Kossuth és vele együtt a magyar függetlenségi politika vezéregyéniségei ezt a kiegyezést vézetes kihatásúnak tartották a magyarság és a dunamedencei népek együttműködése szempontjából. A szláv kérdéstről, mint szüntelen agresszív tényezőről vesz tudomást, pedig a kiegyezéstől a világháborúig tartó korszakban is számos nvoma, kortüneti bizonyítéka van a mindkét részről nérvilátkozó együttműködési hajlandóságnak. A világháború történeti leírásából számos felesleges szereplő és hadművelleti részletezés marad tudatában. Arról azonban nem kap felvilágosítást, hogy a magyarság egyenes következményeként annak a monarchikus külpolitikának, mely ugyanakkor minden eszközzel azon mesterkedett, hogy

Magyarország, mint állam és nemzet ismeretlen, zavaros fogalom maradjon a távolabbi külföld szemében — épen a dualizmus következtében kényszerül lemondani a nemzetiségekkel való végleges meg egyezésről. A két háború közötti időszakból csupán a magyarságot ért sérelmekről értesül; arról, hogy ezidőtájt is történtek kísérletek, melyek a magyar történeti álláspont figyelembevételével, de a sallagos irredentán felülemelkedve a táj nemzetek közeledését, az egyetemes közös cél érdekében való összefogást célozták, senki sem világosítja fel.

Ilyenformán a középiskolát elhagyó ifjú azzal a tudattal lép az életbe vagy az egyetem falai közé, hogy a világháború előtt Magyarország összeomlásának kizárólagos okozói a „nemzetiségi agitátorok” voltak, amiértis a nemzetiségeket Magyarország végzete előkészítőinek tartja és palástolatlan ellenszenvet érez irántuk. A főiskolai oktatás legkevésbé sem gondoskodik arról, hogy a valódi helyzetképpel végre megismerkedjék. Olyan tanszék, mely a dunatáji nemzetiségi kérdés körébe tartozó történeti és jogi fejlődést az oknyomozó jogi vizsgálat és szellemtörténet szemszögéből kellőképpen megvilágítaná, nincsen, de nem is lehet, hiszen ezidőszert csak kisebbségjogi intézeteink vannak, de *par excellence kisebbségjogi és nemzetiségtörténeti tanszékünk nincs.*

Ha ezek után feltesszük a kérdést, honnan merftsen korszerű nemzetiség szemléletet, tudományos, vagy az átlagembernek is feltétlenül fontos általános képzettséget e tárgyban az ifjú, majd a tanulmányait befejező fiatal diplomás, jobb híján, kénytelenek vagyunk az önképzésre, a család és környezet s az iskolán kívüli intézmények útján történő továbbképzésre utalnunk. Ezzel kapcsolatban legyen szabad megjegyeznünk, hogy egy *oly nagymértékben népszerűtlenné tett tudomány, mint a kisebbségtudomány és nemzetiségtörténet* igen keveseket vonz a szakosított önképzés területére. Többnyire csak olyanokat, akik továbbra is hivatásszerűen kívánnak foglalkozni nemzetiségi kérdésekkel, ezek száma viszont, a kérdés jelentőségéhez mérten, ma is elenyészően csekély. A család- és környezet útján történő továbbképzésről felesleges beszélnünk, mert ahol az előző nemzedék sem volt tisztában a kérdéssel, vajjon miképpen biztosítható, hogy az egyáltalában szóba kerülhessen a társadalomnevelés e legfőbb mőhelyében. Maradna tehát a családon és iskolán kívüli népszerűsítő vagy szakoktatás lehetősége, mint záloga és biztosítéka a kérdés iránti érdeklődés szélesebbkörű felkeltésének s az oly szükséges fogalmi tisztázásnak. Eszközait tekintve, ez a munka ma még embrionális állapotban van. Anyagilag és egyéb tekintetben sem függetlenített kisebbségtudományi intézeteink mai helyzetükben képtelenek megfelelően betölteni az elitképzés (értsd: tudományos utánpótlás, helyesebben az első tudományos gárda kialakításának) magasztos feladatát. Amit igen szerény eszközeik révén eddig tettek, az is több, amennyit ilyen tudománypolitika mellett várni lehetett tőlük. Kétségtelen, hogy van néhány egyesületünk, melyek lelkiismereti feladattá tették a nemzetkisebbségi kérdésekkel való foglalkozást, pályázatokat tűznek ki, ankétokat hirdetnek, olykor egy-egy ismeretterjesztő füzetet tesznek közzé. Mindezt feltétlen jóindulattal művelik és tiszteletreméltó buzgalommal, bár maguk is kénytelenek belátni, hogy a pályázatok eredménye egyre sivárabb, az anké-

tokon a rendezőkön kívül alig jelenik meg valaki, felvilágosító füzetek nyom és visszhang nélkül tűnnek el a kiadványtengerben. Az érdeklődés helyébe teljes érdektelenség, a minden munkaterületen kibontakozó nemzetpolitikai és tudományos küzdelem helyébe teljes csőd lépett. Hogyan történhetett ez, amikor egyik legfontosabb létkérdésünkről van szó s még inkább miként történhetett ez napjainkban, amikor valósággal sorsdöntő fontosságú, hogy mindent elkövessünk a kérdéssel kapcsolatos ügyek tisztázása érdekében?

Az ok és okozat összefüggése nyilvánvaló: a középosztályi nevelésben mutatózó felszínes egyoldalúság — szándékosan, vagy szándéktalanul, ennek tisztázása nem a mi kötelességünk — az elmúlt háromnegyedszázad alatt azt eredményezte, hogy az egymást felváltó nemzedékek egyre közönyösebben és értelmelenebbül kerültek szembe a problémával, melyet csak végzetessé váló kihatásaiban érzékelnek. Ezért a helyzetképpért jelentős mértékben nevelési és oktatási rendszerünk is felelős, s mert közoktatásügyünk szinte kizárólagosan középosztályi jellegű, s e téren mutatózó tüneteket ennek az osztálynak, helyesebben ennek az eléggé nem hibáztatható osztályszemléletnek téhére kell írunk.

Mi lenne a megoldás? Természetesen sok mindennek éppen ellenkezője, ahogy eddig történt. Középiszkolai történetkönyveinkben alapos reformot kellene eszközölnünk a nemzetiségi kérdés valódi arculatának feltárása érdekében. A tanulóifjúságnak végre meg kellene ismerkednie az itt élő népek és közvetlen szomszédai sajátos kultúrájával, mozgalmáinak, kulturális és gazdasági törekvéseinek történetével, nem utolsó sorban azok nyelvvel. Eléggé nem hangsúlyozható annak fontossága, hogy a jövőbeni tanrendjében szerepelnie kell a kérdés történeti kialakulását, irodalomtörténeti gazdaságpolitikai és nyelvi vonatkozásait tárgyáló tantárgynak s minden magyarországi középiskola felső négy osztályában az eddiginél fokozottabb mértékben tanítania kell (az amúgy is kötelező németen kívül) a területhez leginkább közelálló nemzetiség nyelvét. A tanulókat jutalmaznia kellene az e téren elért eredményekért, hiszen arilven mértékben beszélj majd jövőbeni középosztályunk a hazában élő másaikuk nyelvét, olyan arányban tudjuk biztosítani a politikai közeledés és kultúracsere eredményes voltát. Ebben a felvilágosító, népeket egymáshoz közeleltető kultúrpolitikai előkészítő munkában jelentős szerepük lehet az önképzőköröknek is, melyek szemináriumszerűen foglalkozhatnának a kérdéssel. Megfelelő képzettségű tanárelnökök irányítása mellett, ennek a szellemi öntudatosító munkának csakhamar pozitív eredményei mutatkoznak, természetesen nem abban az értelemben, ahogyan mostanában egyes peremterületi középiskolák önképzőkörökben teszik, ahol számon tartják ugyan a kérdést a tanárok de közelfítés helyett inkább elmérgesítik a hangulatot. Ugyanakkor azonban megiegyezzük, hogy önképzőkörök nagy részében énen a tanárelnökök újszerűete és felkészültsége biztosítja a kérdés higgadt megismerését, a félreértések letisztulását.

A nevelés terén jelentkező nemzetpolitikai feladatok közé tartozik a társadalmi nevelésnek az a módja, mellyel kedvező irányban befolyásolhatjuk a család körében történő előzetes nevelést. Ennek a módszerei már inkább társadalmi politikai természetűek, hiszen a családfőt a társadalmi élet jelenségein keresztül győz-

zük meg arról, mennyire fontos, hogy gyermeke a szülői otthonban a másaikuk és másfajuk megbecsülését s ne ennek ellenkezőjét sajátítsa el. Mik a lehetőségei ennek a társadalmi nevelő munkának, arról tanulmányunk más részén, a lélektani módszerezésről szólunk.

A nemzetiségi kérdéssel kapcsolatos iskolai és társadalmi nevelés pótlendő feladatai közé tartozik annak az egyre inkább kiütköző ellentétnek kiküszöbölése, mely a megkívánt politikai érettség és a dunavölgyi társadalmak politikai iskolázottságának meglepően alacsony színvonala között mutatkozik. Köteteket lehetne írni arról, hogy az itt élő népek középrétegének politikai iskolázatlansága s ebből következő tájékozatlansága milyen nagy horderejű megpróbáltatások kútforrása lett a táj életében. Ezt a körülményt azonban nem magyarázhatjuk mással, mint azzal, hogy a Dunamedencét átható százados történeti megpróbáltatások következtében ezen a tájon kevésbé, vagy egyáltalán nem érezteti hatását az a nyugati keresztény humanizmus, mely például Brabantban vagy Svájcban a fajok közötti együttműködés szilárd alapja lett. Ha csupán nemzetiségpolitikai szempontból vizsgáljuk ennek a tájékozatlanságnak kórokozóját, azt kell tapasztalunk, hogy a középosztályi nevelés előbb említett hiányosságai következtében az egyoldalúan kialakult osztályszemlélet kötőszövetébe az idők folyamán olyan anyagok szívódtak fel, melyek a magyar faji öntudattal merőben ellentétesek. Ilyen elsősorban az az eléggé el nem ítéhető nyegle és feleltelen sovinizmus, mely koronként éppen azoknál a rétegeknél tör fel, melyek minden lelki átérés nélkül pusztán egzisztenciális érdekből alkalmazkodtak a nemzettesthez és felszínes asszimiláltságuk vélt hátrányait azzal igyekeznek „behozni”, hogy „magyarabb magyar”-nak, azaz türelmetlenebb magyaroknak csapnak fel, mint a született magyarok. Időtálló történelmi tétel, hogy a kiegyezés óta fellépő három magyar nemzedékben ezek a hirtelen asszimiláltak kezdeményezték újra meg újra a faji türelmetlenség jegyében feltörő áramlatokat, egvedül és kizárólag azért, hogy a maguk társadalmi helyzetét megszilárdítsák az őket befogadó közösségben.

Van azonban a középosztályi nevelés hiányosságából következő politikai iskolázatlanságnak egyéb háttere is, nevezetesen az, hogy a realpolitikai látást áltörténelmi okoskodással, mesterkélthistoriái köz-helyekkel igyekeznek pótolni. Nem gondolunk itt a magyar hivatástudat egyetemes, eszmei tartalmára, mely e táj népeit magasabb értékrendek elérésére buzdítja és készíti, hanem a felsőbbrendűségi komplexummal való kérdésre, mely idegen a magyar szellemtől és szellemiségtől. Mélyen elítélendő, hogy e fajta köz-helyek elültetésénél és széles körben való elterjesztésénél milyen szánalmas szerepet játszott és játszik történetíróink többsége, kik tetszetős, de egyben gyökértelenebbnél gyökértelenebb áltörténelmi elméleteket sugalmaznak, hogy a nemzeti közvéleményt hiú és beleegyes öntetszelgésbe sodorják. Magunk is valljuk, hogy a kultúrahordozás vonalán, az emberi műveltség eredményeinek közvetítésében a magyarság évszázadokon át vezető szerepet játszott ezen a tájon. Tény, hogy vannak olyan faji tulajdonságai is, melyek alkalmassá teszik a táj hivatástudat, a Dunamedence népeit összefogó, együttműködésre ösztönző lelkiismereti po-

litikai vállalására és irányítására. Mindez azonban nem mérhető egy bizantikus felsőbbrendűségi szemlélet mérlegén, mellyel a magyar középosztályt a kiegyezéstől az első világháborúig tartó korszakban félrevezették,

hamis ábrándokba ringatták, valóságos lelki csapdába csalták saját szellemi és politikai Don Quijote-i.

(Folytatjuk.)

Kemény Gábor

N É G Y V I L Á G T Á J K R Ó N I K Á J A

É S Z A K

A szlovákiai magyarság a háborús nehézségek ellenére is tovább dolgozik. Legutóbb a szlovákiai magyarságot is sújtotta a háború Pozsonyért bombatámadás következtében. És számos magyart kívánt áldozatul, de súlyos anyagi károkat is szenvedett a magyarság. Elpusztult az 1939-ben létesített fiúinternátus. Az internátusban már nem tartózkodott ott a diákok nagyrésze, de még így is három főiskolás hallgató esett áldozatul a támadásnak. Egy pár napig nem tudott megjelenni a Magyar Hírlap és egészen augusztus elejéig a Magyar Párt lapja, a Magyar Néplap.

A Magyar Párt ennek ellenére folytatta tevékenységét. A munkának legjellemzőbb megnyilvánulása a Magyar Párt országos pártvezetőségének június 17-én tartott ülése Pozsonyban. Ezen az ülésen beszámoltak az egész pártot érintő kérdésekről, Esterházy pártelnök pedig a magyarság magatartására vonatkozó irányelveket ismertette. Megállapította, hogy a magyarság helyzete sosem volt olyan nehéz, mint a mai időkben, de a kisebbségi politika alappillére mindig a vallás és a hit volt. „Istennel kezdünk és végeztünk mindent.” „Ez a vallási kérdés szabott egyúttal utat a politikának is, amely mindig időszerű, keresztény, nemzeti, szociális és népi politika volt.” Nyugodt lelkiismerettel jelentette ki, hogy a szlovákiai magyarság helyes úton jár. A magyarság esettségében egymás kezét kereste és e sors következtében alakult ki az a törvény, hogy mindenki annyit ér, amennyit a kisebbségi magyarság érdekében végez. Foglalkozott a szlovákiai magyarság egységének a kérdésével. Kijelentette, hogy a szlovákiai magyar család egységét megbontani nem engedi. A magyarság céljának megfelelően: megtartani és átmenteni a magyar szót és a magyar életet, elhatározta, hogy még jobban leegyszerűsíti az adminisztrációt és fokozott figyelmet szentel a Magyar Párt gazdasági és szociális kérdéseinek, mint amelyek a mai időkben a legnagyobb jelentőséggel bírnak.

Múlt alkalommal megemlékeztünk a szlovákiai magyarság egyik nagy problémájáról, a magyar ifjúságról. A magyarságot az ifjúság kérdése mellett más elvi problémák is foglalkoztatják. Így igen sokat foglalkozik a szlovákiai magyarság a közösségi eszmével. Tekintettel arra, hogy a szlovákiai magyarság, mint ezt vezére is többször is hangsúlyozta, elsősorban a nemzeti eszme és a kereszténység alapján áll, ennek a két eszmének egymáshoz való viszonyát vizsgálja. A kisebbségi sorsra vonatkozólag a kisebbségi magyar megállapítása szerint különös értéke van a nemzeti eszme keresztény beállítottságának. A keresztény szempont kidomborítása a nemzeti eszme keretei között, kisebbségi sorsban közös nevezőt jelent a többségi nemzet és a kisebbség életében. A keresztény erkölcs megmutatja az utat a magyar kisebbségnek az isteni igazságosságba vetett rendíthetetlen hit pedig megadja a kisebbségnek az erőt a helytállásra. Éppen ezért — a szlovákiai magyar megállapítása szerint — a nemzet válságok idejében és kisebbségi sorsban nem mondhat le a nemzeti eszme igehirdetőinek sokszor népszerűtlen szaváról.

A nemzeti eszme vizsgálata mellett ennek a szociális kérdéssel való összefüggését is kutatják. Kisebbségi szemszögből vizsgálva a kérdést, a szlovákiai magyarság azt a megállapítást teszi, hogy a szociális célkitűzések megvalósítása már elsősorban állami feladat és az állam a határokon túl élő nemzetiségeknek szociális helyzetét nem annyira belső reformokkal, mint a külkereskedelem megfelelő irányításával javíthatja meg. A nemzeti

közösség szempontjából kiindulva annak törekszik a szlovákiai magyarság, hogy a társadalom minden egyes tagját ebbe a közösségbe felvegye. Az új nemzeti munkát kialakító társadalomba a munkásságot is be akarják kapcsolni, munkásság alatt a társadalom minden dolgozó tagját értve.

Képzőművészeti téren a szlovákiai magyar művészetet súlyos veszteség érte a tavasz folyamán. A Liptószentmiklós melletti Benedékfalván meghalt Kiszely Nándor festőművész 74 éves korában. Nemcsak korban, hanem tudásban is méltán tekinthették őt a szlovákiai magyar művészet neozoránának. Pályáját Magyarországon kezdte, de külföldön is sokat tanult. Szlovákiában, az ottani magyar művészek kiállításain többször részt vett képeivel. A képzőművészet fellendítésére a pozsonyi képzőművészeti egyesület festészeti, illetve grafikai díjra írt ki pályázatot. Az október 15-én lejáró nyílt pályázaton a munkák nagysága, mérete, tárgya nincsen lekötve. A pályázaton részt vehet minden 20. életévét betöltött magyar nemzetiségű szlovák állampolgár. Pályázatot írtak ki a művészi pályára készülő 14—20. év közötti fiatalok számára is. Ennél a pályázatnál nem a műértéket jutalmazták, hanem a pályázó általános értékeit veszik figyelembe. Végül a nem hivatásos művészek részére tehetségkutató pályadíjat hirdettek.

A kulturális élet fejlesztése terén nagy jelentőséggel bír a könyv szerepét vizsgálja a pozsonyi Magyar Néplap május 26-i számában. Ezzel kapcsolatban megállapítja az író, hogy elvi téren a nemzeti közösségnek joga van megszabni, milyen könyvet akar és követelheti az egész könyvkérdés intézményes szervezését. A cél a magyarság érdeke. Ezzel szemben a gyakorlat a cikk szerint az, hogy a katalógusban magyar szerzők művei alig találhatóak, nem is szólva arról, hogy a magyar elméleti irodalomnak nyoma sincsen. És mi van akkor, teszi fel a kérdést a cikk írója, „ha egy másik országban „párhuzamos” nemzet csoportnak minden könyvellátását közösségi szerv végzi, amely nem jövedelmező, hanem jó könyvet akar nyújtani és a tiszta hasznát újabb közösségi célokra fordítja”. A könyvkultúra terén meg kell emlékeznünk arról, hogy az 1943. évi folyamán a szlovák könyvek bibliográfiája szerint 8 magyar könyv jelent meg szlovákul. Megjelent a magyar költők egyik antológiája, Nyirő József Uz Bence című regénye és több vallás-erkölcsi és nevelő jellegű munka. Az egyik kiadó megjelenteti immár harmadik kiadásban Tóth Tihamér nevelő könyveit, a másik kiadónál pedig Móra Ferenc Arany koporsó című munkája készül.

K E L E T

A romániai magyar egyházak körében nevezetes az az évforduló, amelyet a bukaresti evangélikus magyarság ünnepe. Az idei évben ünnepli a bukaresti egyházaközösség fennállásának 10 éves évfordulóját. 1934 októberében iktatták itt be az első lelkészt, miután 1933 június 2-án a brassói evangélikus egyházmegye alesperese, Sipos András a Bukarestben élő evangélikusokat összegyűjtötte. Felhívására közel kétszázan jelentek meg az addig a református egyház gondnoksága alatt álló evangélikusok közül. 10 év alatt 246 keresztelés volt, 108 párt eskettek meg, 179 halottat temettek el. 1940-ben 618 családot tartottak nyilván kb. 2000-es lélekszámmal. Amikor Észak-erdély visszatért, közel állt a veszély, hogy az egyházaközösség feloszlik. 1941 június 9-én azonban beiktatták az új lelkészt, azóta ez a bukaresti

egyházközség az evangélikus egyházmegye legnagyobb lélekszámú egyházközsége.

Az aradi evangélikus egyházközség május hó folyamán tartotta közgyűlését. Ezen Argay György szuperintendens beszámolt az elmúlt év munkájáról. Mint mondta az egyház munkáját erősen korlátozták a háborús állapotok. Sok mindent abbahagyott, ami azelőtt az egyházi életnek elengedhetetlen feltétele volt. Ennek ellenére az egyházi életnek két nevezetes eredménye volt, az egyik a jó templomlátogatás, a másik a gyülekezet tagjainak áldozatkészsége. Az egyháztagok nemcsak az egyháziadó 96 százalékát fizették be, hanem önkéntes adománnyal is támogatták az egyházat.

Pünkösöd vasárnapján tartotta évi rendes közgyűlését a temesvári erzsébetvárosi római katolikus egyházközség. Az évi jelentés szerint az egyházközség igyekezett vállalni kötelességének megfelelően. Márton Áron erdélyi római katolikus püspök júliusban ünnepelte pappászentelesének 20. évfordulóját. Az évforduló minden külső ünnepség nélkül múlt el. A Déli Hírlap hasábjain azonban Jakabffy Elemér megemlékezik a jubileumról: Délerdély és Bánság katolikus magyarjai tisztelettel állnak meg püspökük előtt, de úgy érzi, hogy a nem katolikus magyarok is osztoznak a tiszteletadásban, akik soha a püspöki székhez közelebb nem jutottak, mint most, amikor Márton Áron tölti azt be.

Kulturális téren az utóbbi évek egyik legjelentősebb eseménye volt a délerdélyi magyarság életében az aradi Kölcsey Egyesület közgyűlése. Az egyesület, amely 1939 óta nem tartott közgyűlést, május 7-én megtartott közgyűlésen számolt be többéves munkásságáról. A tavasszal elhunyt Fischer Aladár elnök helyét Parecz György dr. alelnök foglalta el. A főtítkárnak, Szőlősy Istvánnak jelentése a legutóbbi közgyűlés utánra tervezett Petőfi ünnepségről tett említést, amelyet a költő halálának 90. évfordulóján akart megünnepelni az egyesület. Az ünnepség azonban a körülmények folytán elmaradt. Munkájuk azután már csak tudományos tárgyú felolvasásokra terjedhetett ki és csak egyetlen gazdagabb műsorú előadást tartottak. A főtítkár ismertette a Kölcsey Egyesületnek a romániai magyar tannyelvű fiú- és leányközépiskolák részére hirdett pályázatát és annak eredményeit, a tervezett és meg is tartott szavalóversenyt. Az egyesület által kiadott ú. n. Fecskekés könyvekre vonatkozólag megállapította, hogy a könyvek iránt a délerdélyi magyarság minden rétegében mutatkozó nagy érdeklődés bizonyítja, mennyire hasznos volt ez a munka. A tisztújítás során új elnöké Olosz Lajost választották meg. A vezetőség tisztikarában és választmányában pedig az aradi magyarság kiválóí vesznek részt. Az újonnan megválasztott elnök beszédében kijelentette, hogy tisztségét elsősorban is kötelességnek tekinti. Munkatervet azonban nem adhat, mert előre nem láthatják milyen és mennyi munkát végezhetnek. Az egyesület kizárólag irodalmi, művészeti és köznevelődési egyesület. „Legyenek akár tágabbak, akár szűkebbek is egyesületi működésének lehetőségei, vezérlő gondolatunk az lesz, hogy a kultúra örök eszményeihez hívek maradjunk. A magunk életéből teremtett eszközökkel munkáljuk annak céljait. Szellemi, erkölcsi és társadalmi egységre öhajtunk támaszkodni. Elmélyülésre és fejlődésre törekszünk és szeretnénk minden gyarlóságunk ellenére megállni a reánk mért próbákat, hogy a közösség életét jelentő nemzedékek sorában mi a legkésőbbiek, ne találhassunk a leghitványabbaknak.”

A romániai magyarság életének az utóbbi hónapokban legszomorúbb eseménye a délerdélyi városokat ért és ezzel a magyarságot is erősen sújtó bombatámadások voltak. Brassót háromszor, Aradot és Temesvárt is több erős támadás érte. A brassói első támadásnál 40—50 magyar volt az áldozatok között. A második támadás kevés emberáldozatot követelt. Igen nagy volt ellenben a magyarság vagyonában szenvedett kár. Az ingó vagyonban sokmillió, épületekben pedig többszázmillió

kárt szenvedett a magyarság. Az első bombatámadás után a magyarság Brassóban levő otthonainak kitelepítését megkezdte a környező falvakba. Ez is közrejátszott abban, hogy emberéletben aránylag kevés kárt szenvedett a magyarság. A bombatámadások után a Népközség a maga fogyatékos eszközeivel állott a magyarság segítségére, a brassói szervezet tagjai pedig emberfeletti munkát végeztek. A légitámadás után a magyarság részéről mindenütt megindult a segítség, az adakozás a károsultak részére. Mint Szabó Béni, a brassói népközségi tagozat elnöke írja, a támadás után a közvetlen segítségben nemzetiségi különbség nélkül vettek részt az emberek. A hatalmas anyagi károknak a pótlására azonban megszervezett gyűjtőakcióra volt szükség, annál is inkább, mert egyedül Brassóban az első két támadás után a magyarok 300 háza teljesen, további 3—400 háza pedig részben megrongálódott. A népközségek és egyházak által fenntartott 8 szociális intézmény közül négyet a bombatámadások teljesen megsemmisítettek. A három várost ért támadásról hivatalos adatok nem állnak a magyarság rendelkezésére, de annyit megállapítanak, hogy az anyagi kár egyenesen felbecsülhetetlen. A Temesvári ért első támadás után a bánsági tagozat központi szervezetének a katolikus női misszió tagjaival összeállított kárkatasztere szerint a magyarok ingóságában 12 és fél millió, ingatlanokban 55 millió kárt szenvedtek, egy olyan magyar vesztesége mellett, aki egyedül ennyit veszített. A temesvári második támadás és az aradi támadás vesztesége ennek a sokszorosát teszi ki. A magyar Népközség tagjainak segítségével együtt e súlyos órákban fokozott energiával siet a magyarság segítségére.

D É L

A horvátországi magyarság elhatározta, hogy magyar ifjúsági otthonot létesít. A vezetőség már régen látta az ilyen otthon hiányát és meglátták ezt mások is. A rétfalusi református egyház vezetésével az egyház tulajdonában álló nagy telket a rajta levő házzal együtt az ifjúsági otthon céljára adományozta. Így az otthonnak sikerült telket szereznie, ahova a házat felépítsék. Az eszéki és rétfalusi ifjúság hamar munkába állott, részint gyűjtöttek, részint pedig munkaszolgálatba állottak. A helyi csoportok részére a központ téglajegyet küldött ki, egyenként 20 kuna értékben. A vidéki ifjúság ezeknek a jegyeknek az eladásával munkálkodik az otthon felépítése érdekében. A megindított gyűjtés hamarosan szép eredményre vezetett.

Az egyes szervezetek munkái közül az eszéki helyi csoport április 23-án megtartott évi rendes közgyűlése emelkedik ki. Ez a közgyűlés az elmúlt évi munkáról számolt be. A beszámoló szerint a helyi szervezet az elmúlt évben szép munkát végzett. Kettő, másajkúaknak rendezett tanfolyamon 245 hallgató ismerkedett meg nemcsak a magyar nyelvvel, hanem azzal a törekvéssel is, amely odairányult, hogy a magyarság és horvátország közötti színter barátság fejlődjön ki. A köznevelődési munka keretében az év folyamán több mint 30 előadást rendeztek, amelyeknek nemcsak szórakoztató, hanem népművelő jellege is volt. A könyvtárból 592 könyvet vettek ki olvasásra. Az Asszonykör különösen a gyermeknevelés terén fejtett ki munkát. Előadást, tanfolyamot rendeztek. A kultúr munkán kívüli nagy szociális tevékenységet is fejtettek ki. Több ezer magyar menekültnek és hazatelepülőnek adtak ideiglenes menedéket. Az eszéki szegények között is sok pénzt osztottak ki. A helyi csoport múltévi bevételé 978.000 kuna volt. Ebből 147.000 kunát adtak a helyi csoport szegényeinek, 216.000-et a menekülteknek, kultúrcélokra 12.000 kunát költöttek. A közgyűlés új vezetőséget választott. Elnök Kovács Gyula lett, alelnökök Balla Sándor ref. lelkész és Görbe János műszerész. A többi helyi szervezet közül nevezetesebb a rumai ifjúság megmozdulása, akik műkedvelő színelőadást rendeztek, amely nagy erkölcsi és anyagi sikerrel végző-

dött. 40.000 kuna folyt be önkéntes adományokból. Az előadásokon résztvevő horvátok is dícsérőleg nyilatkoztak az előadásról. Mozgalmas munka folyik Vukováron is. A vukováriak a mai nehéz körülmények között is kijárnak a környékbeli magyar falvakba, ezek pedig Vukovárra járnak el előadásokra. Vogányban, ahol 34 magyar család él, megalakult a Magyar Közművelődési Közösség helyi csoportja. Az új egyesületnek 136 tagja van. Az új helyi csoport ügyeit Kártyás János elnök vezeti. Belistyén is szép munka folyik. Megünnepezték március 15-ét, Kossuth Lajos halálának 50. évfordulóját, Áldozócsütörtökön az Asszonykör rendezésében Anyák Napját rendeztek szórakoztató műsorral egybekötve. A többi kisebb-magyobb helyi szervezetek is a körülményekadta lehetőségek között rendeznek összejöveteleket. A legkisebb csoport is azon van, hogy szép eredménnyel vegyen részt az ifjúsági otthon felépítése és berendezése érdekében rendezett gyűjtéseken.

N Y U G A T

A Bécsben élő magyarság hosszabb idő óta több szervben tönkőrül. Ezeket a szerveket a Bécsi Magyar Egyesületek Központja fogja össze. A Központ célja, hogy az Ostrom területén élő magyarság hazafias szervezeit egy egységes szervezetbe

foglalja össze azzal a céllal, hogy az egyes egyesületek között az együttműködést megteremtse és különböző téren kezdeményező irányítással az egyesületeket támogassa. Az ostromi magyarság egységes képviselőjére külféle is a Központ van hivatva. A Központ működése lényegében a következőkre terjed ki: létrehozta a bécsi magyar kolónia központi lapját, „Az Értesítőt”, amely 1944-ben V. évfolyamába lépett. Megvalósította a bécsi magyar kolónia központi könyvtárát és pedig az egyes egyesületek összeadták könyvanyagukat és így többezres kötetű könyvtár jött létre. Felállított egy központi camtárát, bevezette a tanácsadást és nemcsak tanácsad, hanem közbenjárással is segítette a magyarságot. Igyekezett a háborús viszonyok adta lehetőségek között fenntartani a kapcsolatot az ostromi magyarsággal, mind a tömegesen élőkkel, mind a szórványokkal. A szórványokat magyar képeslapokkal látta el. A Bécsi Magyar Egyesületek Központja az 1922-ben alakult Bécsi Magyar Szövetséget, az 1898-ban alakult Bécsi Magyar Munkások és Alkalmazottak Egyesületét, a Bécsi Magyar Akadémikusok Egyesületét, a Bécsi Magyar Iskolaegyesületet, a Szent István Egyletet, a Bécsi Katolikus Missziót foglalja magában. Ezen egyesületek mindegyike önálló egyesület, külön alapszabállyal és a központ ezek fölött csak mint egy tetőszervezet működik.

Dr. Bédi Imre

Finnország és a svéd nemzetiség

Most, Finnország nagy létküzdelmének idején jelent meg Kodolányi János, a kiváló magyar író „Suomi” c. kötetének második kiadása, amelyről foltvóiratunk más helyén emlékezünk meg. A kötet egy helyén Kodolányi a finnországi svédokról is ír, érdekes megvilágításba helyezve ezt a kérdést. A szerző engedélyével mutatjuk be a Láthatár olvasóinak ezt a részt.

... Azt mondom egy idősebb svéd úrnak:

— Holnap délelőtt szeretnék hajóval *Porvooba* menni.

Felhúza a szemöldökét, borotvált arcán fölényes jóindulatú mosoly játszik.

— *Porvooba?* — mondja, — *Porvooba nem megy hajó.*

— Csodálom, hiszen benne van a menetrendben!

— Hogyne, hogyne, de Ön nem *Porvooba*, hanem *Borgoba* akar menni! — kiált fel magyarázólag.

— *Porvo* vagy *Borgo*, mindegy — mondom én.

— *Nem mindegy* — utasít rendre kissé nyomatékos hangon. — *Porvo* nincs. *Borgoba* megy a hajó.

Tudniillik *Porvo* finn név, a svédnek *Borgónak* nevezik ezt a túlnyomóan svéd lakosságú várost. Abban, ahogy a svéd úr vitatkozik velem, megmutatkozott az egész ügyvezetést „svéd kérdés”.

Mert ilyen kérdés van, hiába gondolják és mondják minálunk, hogy *Finnországban* közmegelegedésre elintézték a nemzetiségi kérdést. És bár sem a finn, sem a svéd sajtóban nem olvashatunk olyasmit, ami akár az egyik, akár a másik népet sértene, sőt a közigazgatás, a politikai élet a nyilvánosság bármely területén kínos gonddal kerülnek minden olyan megnyilatkozást vagy intézkedést, amely a svédnek érzékenységét bánthatná, az egyetlen probléma ez, amely kivétel nélkül heves vitára ingerli ezeket a csendes, alig politizáló embereket. Igen, a „svéd kérdéssel” naponként és óránként találkozunk, felbukkant a legegyszerűbb emberekkel folytatott beszélgetéseimben csakúgy, mint a szellemi

arisztokrácia körében, előbukkan véletlen, kicsiny és jelentéktelen helyzetekben s állandóan érezte velem, hogy *mélyreható, a lelkekbe erősen belenyúló* ügyről van szó.

Finnország lakosságának mintegy nyolc százaléka svéd. Főképpen a parti városokat, az ország délnyugati és déli széleit lakják. A hatszázszentdős svéd uralom rendszeres telepítései ezek a svéd szegélyek és befolyások az ország életére nemcsak akkor volt nagy, amikor még a svéd katonai és politikai hatalmat képviselték, a kormányzást intézték — akár nálunk a múlt század osztrákjai és csehjei — hanem ma is kezükben tartják a finn gazdasági élet sok fontos pozícióját és politika. súlyuk is tekintélyes.

Amennyire megbízható információim alapján a finnek neheztelésének okait összegyűjtöttem, a következőket lehet megállapítani:

A svédnek, mint a germánok mindenütt — bár nagyrésztben finn származásúak — szívós és tiszta öntudattal ragaszkodnak pozíciójuk minden talpalatnyi területéhez s féltékenységükben, a finnek érzése szerint, túlmennek a megengedett határokon. E ragaszkodásuk erkölcsi támasztékát abban a felfogásban találják meg, hogy a *svéd kultúra jelenti az igazi kultúrát*, a finnek csak átvették és utánozzák, s minden, ami *Finnországban* érték és komoly politikai vagy tudományos intézmény, a svédeknek köszönhető. *Bár tudnak finnül, sohasem beszélnek ezen a nyelven* — lenézik a finn nyelvet. Panaszkodnak, hogy a finnek megcsorbitják jogaikat s ellenszenvvel viseltetnek irántuk, noha inkább köszönettel tartoznak nekik. Épen *Suomiban* való tartózkodásom idejében háborodtak fel a finnek egy különös eseten. Az egyik falu finn földmunkásait a svéd középirtokosok azzal akarták kényszeríteni, hogy svéd iskolába járassák gyermekeiket, hogy *nem akartak nekik munkát adni*. A svéd iskolákban ugyanis kevés volt a növendék, azért attól féltek, hogy elvesztik az államségélyt.

További panaszok: míg *Finnországban* elemi iskolától az egyetemig rendelkezésre állanak a svéd oktatás intézményei, addig a *Svédország* területén élő finn kisebbségnek egyetlen iskolája sincsen és a hatóságok előtt nem használhatja anyanyelvét sem. Az is mélyen sérti a finnek érzékenységét, hogy az *Oland-szigeteken* finn ember például nem vásárolhat földet. *Suomi* két-nyelvű városaiban két-nyelvű feliratok vannak, nemcsak az utcajelzőtáblákon, hanem az üzleteken és hivatalokon is. De ugyanez nem mondható el a svéd igazgatás alatt álló finn kisebbségek területein. A svédok tehát — mondják a finnek — nemcsak magában *Finnországban* viselkednek lenézően s követelnek jogokat és kiváltságokat, amelyeket pedig követelniük sem kell, mert hiszen mindenük megvan, hanem ők maguk megfosztják a finneket jogaiktól és ahol ők vannak felül, *hallani sem akarnak minderről, amit a maguk számára elvárnak.*

A finnek svédellenes érzései olyan erősek, hogy még egészen egyszerű emberek is tiltakoznak az ellen, hogy nevük után svédeknek tekintsem őket s arra hivatkoznak, hogy régen az anyakönyvekbe a svéd papok és jegyzők önhatalmúlag írták be atyáikat svéd néven, hogy így a szervezett elvédekezést elősegítsék.

Kivimaa, a kitűnő és elismert fiatal finn író ezt mondta egy alkalommal:

— A svédok azt vetik szemünkre, hogy nélkülök mi nem lennénk kultúr nép. Mi viszont azt mondjuk és bizonyítjuk, hogy az ő évszázados elnyomatásuk megakadályozott minden finn kultúrtörökvést. *A pincébe nyomtak vissza bennünket a svédok!* Nem állíthattunk finn iskolákat, s amikor 1860-ban az első finn középiskolát megszerveztük, ők megakadályozták, hogy *Helsinki*ben nyissuk meg. Szervezetten útját állták minden finn nemzeti törekvésnek, ahol tudták: *elgáncsolták*. Azt mondják, hogy nincs önálló finn kultúra? — kiállt fel az ő hideg, csendes, szemlélődő természetével merőben ellenkező módon és világos szeme szikrázott. — Volt finn kultúra, ezt bizonyítják tudományos kutatásaink és eredményeink. *De nem válhatott uralkodóvá és nyilvánvalóvá, mert a svédok szerették volna eltemetni.* De nézze csak, mióta megindult a szabad fejlődés, mióta a magunk lábára álltunk, mióta a múlt században hozzáfogtunk kultúrkincseink kibányászásához, mily csodálatos gazdagságban burjánzik az igazi finn kultúra! Ha mi valamit köszönhetünk a svédeknek, akkor az az, hogy országunk évszázadokon át a svéd—orosz harcok csatateré volt, hogy népünket parancsára elhajtották katonának, hogy nem lehetett nemzeti iskolákat felállítanunk, hogy állami életünket a svéd érdekeknek kellett alávetnünk s csak most vagyunk abban a helyzetben, hogy *Finnországot* valóban *finné* tegyék, magunk képére formáljuk.

Igy a finnek és nemcsak *Kivimaa*, vagy az egyszerű emberek, hanem egyetemi tanárok csakúgy, mint hatalmas vállalatok vezetőemberei, lapok vezérei, végig, a finn közélet és magánélet minden rendű és rangú képviselői.

Ez a svédellenes érzés néha kirobban. Tavaly például, amikor az egyetemi év ünnepélyes megnyitóját tartották és a rektor svéd megnyitóbeszédet akart mondani, a hagyományoknak megfelelően, egyszerre csak felhangzott a „*Szállj magasra gyönyörű finn nyelv!*” kez-

détű nemzeti dal, a diákok egynéhány tanárral egyetemben kivonultak és nem hallgatták meg a svédnyelvű beszédet.

Számos svéd városban jártam s láttam, hogy a svédok tökéletesen szabad és független életet élnek, iskoláik, lapjaik, kulturális társaságaik és intézményeik vannak, azokban finnek nem működnek, *önkormányzatuk hibátlan*, nyelvüket az egész országban szabadon használják, ahol csak tudnak svédül. A svéd községekben svéd nyelven szólnak a hirdetések, utca-
nevek, hivatali és boltfeliratok. Láttam például *Helsinki*ben monumentális finn elemi iskola épült legutóbb, de vele majdnem szemközt ott pompázik az új svéd népiskola még hatalmasabb, még modernebb és még drágább épülete. Láttam, hogy sehol senkit azért mert svéd, gazdasági hátrány nem érhet. De azt is láttam, hogy a svéd politikusok csak akkor érintkeznek népükkel szorosabban, amikor választás vagy egyéb politikai mozgalom miatt erre szükség van. Azt láttam, hogy *Suomi* svédjei nem olyan demokratikusak, mint a *svédországok*, a régi, majdnem arisztokratának nevezhető patricius svéd családok elkülönítik magukat az egyszerűbb néposztályoktól, a finneket pedig ha nem is lenézik, de *fitymálják*. Azt is láttam, hogy a svéd lapok és könyvek korántsem fogynak olyan példányszámában, amelyet elvárhatna az ember, mert *Suomi* svédjei nem olyan műveltek, mint a *svédországok*. (A legnagyobb könyvkiadóvállalat vezetője ezt számokban mutatta be.) És azt is láttam, hogy *Finnország* nagyvállalataiban döntő befolyásuk van a svédeknek. Gazdaságilag erősek, városaik tiszták, elevenek, a lakosság jómódú, egészséges és szép.

Viszont azt is láttam, hogy a múltban folytatott svédésítés valóban svéd nevévé tette, különösen a tengerparti és városi lakosság egy részét s az írók és művészek, de a ma is svédnyelvű politikusok, katonák, tisztviselők stb. ősei valóban finnek voltak. Sokan *visszafinnesítik* a nevüket s nem *finnesítik*.

Ebben a sajnálatos vetélkedésben az erőviszonyok kétségkívül a finnek javára billennek, s az idő és a maguk kemény munkája, öntudata, céltudatossága és nagyszerű tehetsége nekik dolgozik. A svéd új nemzedék soraiban azonban egyre több hangot lehet hallani a finnek mellett. Elismerik atyáik hibáit és a finnek jogait — amelyek kétségtelenek. Mégis csak örök időktől fogva finn területek ezek, finn államban élnek, finn kultúra boltozódik menedékül a fejük fölé. Ők már nem vetélkedni akarnak a finnekkel, hanem együtt dolgozni velük. Ők már nem mellőzik a finn nyelvet és távol áll tőlük, hogy lenézzék azokat a szellemi kincseket, amelyekkel *Suomi* népe dicsekedhetik.

A közeledés ezen a téren egyre erősebb, az új generáció ott is a helyes útra lépett. És az egész „svéd kérdésben” nem is azok a jogok biztatók, amelyeket a svédok zavartalanul élveznek, hanem éppen ez a tárgyilagosság és tisztelet, amelyet a svéd fiatalság a finn kultúra iránt tanúsít.

Hiszen ez a két értékes nemzetiség nem is harcolhat egymás ellen egy olyan országban, amely minden ízében finn, s ahol ősi finn törzsekből fakad a nemzeti élet minden ereje és értéke!

Kodolányi János

K Ö N Y V S Z E M L E

WESSELÉNYI MIKLÓS: SZÓZAT A MAGYAR ÉS SZLÁV NEMZETISÉG ÜGYÉBEN. (Erdélyi Ritkaságok sorozat) Mnérvia Rt. kiadása, Kolozsvár, 1944. — Sajtó alá rendezte és jegyzetekkel ellátta Gál István.

Egy teljes évszázad lepergésével végre magyar földön is megjelent Wesselényi Miklós híres-nevezetes Szózatja, amely száz év során a magyar nemzetiségi kérdés annyi kutatójának adott sugallatot, útmutatást s ha nem is került a széleskörű nagyközönség kezébe, hatása letagadhatatlan és állandó volt s ma is az. Gál István, ez a lelkes fiatal magyar tudós évek óta foglalkozik Wesselényi munkásságával, életével, tanulmányai, idézetei több helyen is megjelentek, a Szózat kivonatát ismertetését is megjelentette, most végre az Erdélyi Ritkaságok szerkesztőjének megértéséből elérhette, hogy a Szózat teljes magyar kiadása megjelenhetett — először hazai földön, hiszen az eredeti, mint ismeretes, Halleban hagyta el a sajtót 1843-ban. A mű ezzel a szélesebbkörű olvasóközönség számára is jobban megközelíthetővé vált és egyben könnyebben is olvasható, mert — bár az eredeti kiadást teljesen érintetlenül hagyta Gál István — mégis az első kiadás sok sajtóhibája, zavaró központozása (Wesselényi a könyv megjelenésekor már súlyos szembajban szenvedett) az új kiadásból elmaradt és így a szöveg olvashatóbbá vált. Persze a nyelv kezdetlegessége és sokszor csúszkós volta a laikus olvasót így is zavarja, de mindamellett is ez az új kiadás a könyvet mai ember számára sokkal élvezhetőbbé teszi, mint az eredeti.

Wesselényi Szózatát sokszor és nagyon szeretik idézni olyanok, akik a szláv kérdést ma is a kezdődő pánszláv romantika szemüvegén át nézik és elbűvelik, hogy az elmúlt száz esztendő alatt egyrészt ez a kérdés is ép oly elavulttá vált, mint a romantikus pángermán szélemidézés, vagy legalább is egészen más síkon fejlődött tovább s hogy Wesselényi maga sem azért mutatott rá ennek a kérdésnek fenyegető voltára, mintha észszerű rendszel nem tartotta volna megoldhatónak. Wesselényi ezt a kérdést a liberális történelemszemléletével nézte és az orosz veszedelemben első sorban az abszolutisztikus cári birodalmat látta, nem is annyira a keleti szláv népeket, még kevésbé pedig a dunamedencei szlávokat. (Ugyanígy a liberális történelemszemléletével röjja meg a honfoglaló ősokeket, mert mikor az még lehetett volna, radikális magyarosítással nem oldották meg a nemzetiségi kérdést, tehát a liberális történelemszemlélet egyszerűen átvettette az Árpádok korára.) Wesselényi jól látta, hogy a francia nemzeteszme hatására miként öbrednek fel és eszmélnék nemzeti öntudatra Európa kis népei és népcsoportjai és attól félt, hogy az orosz cárizmus, a minden oroszok cáreja a maga vallási és politikai hatalmával saját bűvkörébe vonja a középeurópai szláv és görög vallású népeket is. (A románokat is, görög vallásuk miatt a szlávokkal együtt emlegeti.) De viszont ugyanaz a Wesselényi az, aki már száz esztendő előtt látja, hogy a kis szláv népek nemzeti öntudatra ébredése egyúttal szembehelyezi őket a pánszláv eszmével is, hiszen ezek a népek saját tapasztalataik

alapján jól tudják, hogy a pánszlávizmus létüket alapjaiban veszélyezteti és azzal fenyegeti őket, hogy beolvadnak a hatalmas orosz nemzetbe (l. a lengyel-kérdést, majd később a horvát-, szlovák- stb. kérdéseket.) Amidőn tehát Wesselényi a szláv népekről és a keleti veszedelemről beszél, egyáltalában nem azt kívánja elérni, hogy gyűlölség keletkezzék a magyarság szívében a vele egy földön élő szlávok iránt, sőt ép az ellenkezőjét. „Szó és irat és tett által minden úton — írja — és minden alkalommal nyilván kell kifejeznünk és bizonyítanunk, s minden szláv polgártársunkat igyekeznünk kell meggyőznünk a következőkről: hogy mi a szlávokat sem nem gyűlöljük, sem meg nem vetjük, sőt rokon érzettel óhajtjuk őket mint testvéreinket ölelni...”

Magyarország fennmaradását a monarchiában látja leghibiztosabbnak, de persze ennek előfeltételül ő is a korszerű átalakulást látja; demokratikussá és az alkotmány fellegvárává kell válnia. Már a Szózatban a monarchia föderatív átalakítását javasolja és ebben évtizedekkel megelőzi Kossuthot. Tiszta szemmel szögezi le, hogy a magyar és a német sorsközösség mennyire élő dolog, de ugyanolyan tisztán látja és hangsúlyozza, hogy a németeknek is érdekük az erős és önálló Magyarország, amelyet nem szabad németesíteni.

Kétségtelen, hogy Wesselényinek ma már sok tekintetben naív és alkalmazhatatlan a felfogása és világszemlélete, de egyetlen pillanatig sem szabad a mai szemmel néznünk s így kell megértenünk. (Tehát nem szabad ugyanabba a hibába esnünk, amelybe ő esett, mikor a honfoglaló magyarság mulasztásáról beszél a nemzetiségi kérdés terén.) Tisztán látja, hogy Ausztriát csak a béke tarthatja fenn, a háború, még ha győzes is, semmivé teheti, tehát ezt is szem előtt kell tartanunk, amikor a magyar nemzet jövőjét Ausztria keretein belül látja. Az orosz veszedelem ellen csak az alkotmányosság kiterjesztésével küzdhetünk, csak így kapcsolhatjuk az országhoz szláv polgártársainkat, akik így immunissá válnak az orosz veszedelemmel szemben. A szláv kérdés megoldását abban látja, ha az alkotmányosság elvei alapján szláv polgártársaink „meltánvos követeléseit teljesítjük”.

Szinte csodálatos, hogy Wesselényi már több mint száz év előtt milyen tiszta szemmel látta a nemzetiségi kérdés helyes megoldásának a lehetőségeit és Szózatában olyan nemzetiségi törvénytervezetről beszél, amely a későbbi nemzetiségi törvény sőt a nemzetiségi érület védelméről szóló törvény alapjait is magában foglalja. (Ere Mikó Imre is felhívja a figyelmet most megjelent művében.) Lássuk, miben is látta Wesselényi Szózatában a „helyes követelések” megadásának lényegét:

„Erőpontosítás lévén a hon fennmaradása s boldogsága feltétele, erre pedig nemzeti egység s egység fő eszköz; bánnal tapasztalja a törvényhozó test honunk különböző ajkú lakosai közt a károsan s veszélyesen növekvő surlódást. Minek megszüntetésére s a kedélyek megnyugtására nyilván kifejezi, miszerint:

1) Az idegenajkúkat anyai nyelvöktől megfosztani s annak magány-életben s társas viszonyokban használatától eltántani

korántsem szándéka, sőt annak szabadon használata iránt azokat biztosítja. Valamint

2) A hozzá kapcsolt Horvát- és Tótor-szágokban azoknak törvényesen létező saját nemzetiségét a magyar alkotmány oltalma s biztosítása alá helyezvén ezen országokra nézve az ott divatozó nyelv magány- s társas-életbeni használatán kívül, kelbőkbeni közdolgoz s közgazgatás folytára s minden hivatalos iratokra nézve — az addig ott divatozott s divatozó szokást fenntartandónak határozza.

3) A különböző ajkúak közti viszálykodásokat károsnak s veszélyeseknek ismervén el, az arrai okadást bünösnek nyilvánítja. Mire nézve

4) Az idegenajkúkat — legyenek azok németek, tótok, oláhok vagy más nyelvvel beszélők — anyanyelvük magány- s társas-körökbeni használatában akadályozni s azokat erőszakkal a magyar nyelv használatára szorítani: sem törvényhatóságoknak, sem egyéneknek nem szabad. Nemkülönben

5) Az idegenajkúkat nyelvökért s fajukért gúnyolni és sérteni, azok ellen ingerelni, — akár szóval, akár írásban, avagy tettel történjék is — tilalmas. Másfelől

6) A magyar nyelv lévén törvényhozásnak, közgazgatásnak s törvénynek eredeti nyelve s ezekbeni központosság s egység a közboldogság feltétele: azért a magyar nyelv törvény-rendelte használata s terjedése ellen bármint igenleges vagy nemleges merény, valamint az és az azt beszélők elleni gúny s ingerlés tiltatik.”

A nemzetiségek iránti minden türelmesége mellett sem feledkezik meg Wesselényi, hogy a Szózatban többször is hangzassa a magyar nép követeléseit, tehát azt hogy a magyar nép nemzetiségi kérdése is megoldassék és a magyarság a sok százados elhanyagolásért elégtételt nyerjen. Ennek a kérdésnek megoldását a nyelvi kérdés mellett szociális síkon látja Wesselényi s megint csak a teljes alkotmányosság helyreállítására szerinte a leghelyesebb megoldás. Elközben súlyos vádakot olvas az uralkodó magyar osztályok fejére, olyan vádakot, amelyek más szerzőnél már szinte izgatás-számba mennének, sőt — mint tudjuk — még nála, az előkelő főúrná! is ugyancsak rossz szemmel nézték és Wesselényi ezért a felfogásáért börtönnel és egészségével is fizetett. A magyarság legszentebb céljának az egységet látja s ennek legnagyobb ellensége a: gyanúsítgatás. (Mennyire időszerű Wesselényi munkájának ez a része még ma is.) Nézzük csak mit ír erről a rákfeneről, nézzük s a gyanúsítgatók jól jegyezzék meg maguknak:

„Gyanúsítás egységnek mindenütt sirtás, de tágabbat s mélyebbet sehoisem, mint nálunk. — Könnyen hívő, könnyen bízó s azért könnyen is csalódó s annyiszor csalatott nemzetünknek ugyanis bélyegző jelleme közé tartozik a gyanakodás... Istenért, ne gyanakodjunk s ne gyanúsítsunk. Ki nem megy velünk mindig egyazon úton — ne tartzuk, ne híreljük mindjárt ellenkező úton s más célra törekvőnek. Ugyanazon célra több utak is vezetnek s ugyanazon út nem mindennek való. Nagy s szükséges polgári erény: mások iránti türelem s mások cselekvésének méltánylása...”

Gát Istvánt a legteljesebb elismerés illeti meg a Szózat sajtó alá rendezéséért és kiadásáért, amint hogy külön elismerés illeti meg, azért a nagyszerű lelkismeretes jellemzésért, melyet bevezetőbe nyújt Wesselényiről. Gondos munka a Szózat magyar s német eredeti kiadásáról frott tanulmány, valamint a pompás áttekintés, melyet a Szózat egyszázados életéről és hatásáról állított össze. Csuka Zoltán

GUNDA BÉLA: MAGYAR HATÁS AZ ERDÉLYI ROMÁN MŰVELTSÉGRE. (Erdélyi Néprajzi Tanulmányok, II.)

A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem néprajzi intézete kiadásában megjelent tanulmány megállapítja, hivatkozva településtörténeti kutatásokra, hogy a magyarság már a X. század folyamán megszállta Erdély belső területét: a Mezőségről és a Hunyadi-medencét. Már a XII. század első felében ott találjuk a magyarokat a Küküllő és az Olt vidékén. A magyarság tehát a síkságokon, az enyhe dombos vidékeken telepedett le, ahol állattenyésztést, földművelést folytathatta. Ezzel szemben a románok csak a XIII—XIV. században, Hunyad és Krassó-Szörény megyék déli részén, a magas hegyi területeken jelennek meg először s vándor-pásztorokká fejlődnek. A magyarok és románok településük első időszakában tehát két különböző földrajzi övezetben foglaltak helyet. Nem szükséges részletesebben fejtegetni, hogy ez mennyire befolyásolja a műveltség formáját és különösen a gazdálkodás képét. Kétségtelen, hogy a síkságra, dombvidékre települt magyarság élete a hegyekből leszivárgó románság részére olyan magasabb műveltségi színvonalat jelentett, amelyhez ez a pásztornép szívesen alkalmazkodott. Hogy a románok megjelenése a magyarság települési övezetében csak másodlagos, azt jellemzően visszatükrözik az erdélyi falvak határnevei, a dűlők rendszere. Egy-egy vegyes nemzetiségű, magyar-román lakosságú falu, hely- és állónév anyagában a román eredetűek csak a határ távolabbi részében, a havasi részekben fordulnak elő. A román eredetű helynevek jelentékeny része irtványokra vonatkozik. Az erdélyi románok földművelési terminológiájában feltűnő sok magyar jövevényszót találunk, amelyek már önmagukban is jelentékeny magyar határról tanuskodnak. Hogy csak a legfontosabbakat említsük meg, ilyenek: ágyás, ásó, béres, boglya, kazal, csikoltó, csoroslyra, kormány (deszka), kaszálló, dűllő, felező, gabonás, irtás, nyomás, rudas (eke), talp. Ha az erdélyi román ekéket vizsgáljuk, arra az eredményre jutunk, hogy azokkal csakis Erdélyben ismerkedhetett meg a románság. A bemutatott kerülő és váltóekék csak az erdélyi és részben a moldvai románoknál találhatók, de a környező népek közül csak a magyaroknál használatosak, mégpedig olyan jellegzetes magyar területeken, mint a Székelyföld és Debrecen környéke. Így semmi kétségünk sem lehet afelől, hogy ezeket az ekéket a románok a magyaroktól vették át. Ha egy nép eke-formákat vesz át, az átvétellel lényegesen átalakul, változik a földművelése is. Az eke-forma átvétele mindig együtt jár magasabb gazdasági szintbe való emelkedéssel. Ha a románság Erdélyben már betelepülésének kezdetén földműveléssel foglalkozott volna, akkor bizonyára nem vette volna át a magyarság ekeformáját és a cséppel való

cséplést sem a magyarságtól tanulta volna el. Az erdélyi románságnak az eke elnevezésére nincs is ősi román szava. Erdélyben a románok földművelése eredetileg igen egyszerű, a pásztortanyák körül folytatott kapásjellegű földművelés volt. Az Erdélyt megszálló és ott kulturmunkába kezdő magyarság igen korán, már ottani letelepedésének első századaiban felismerte a románok kiváló pásztorkodó hajlamát és ezért szívesen bízta állatait fogadott román pásztorokra, éppen úgy, amint a délorosz sztyeppéken a földművelést szláv rabszolgákkal végeztette. A román pásztorkodó kezére eleinte bizonyára csak nyáj-legeltetésre adták az állatokat, amint ezt Erdélyben a mai napig is tapasztalhatjuk. Századok folyamán a magyar gazdaságokban mindjobban alkalmazták a román pásztorokat. Az a román pásztorkodó, aki egyformán jól beszél magyarul és románul, nem is vallja magát románnak, hanem csak görög katólikusnak. A román vándorpásztoroknak a Tisza síkságán való megjelenéséből s más román beszivárgásokból, amire a XVIII., XIX. században van példa, egyáltalán nem következik, hogy a magyar Alföld a románok „élettere”, természetes terjeszkedési területe, amint azt a román tudósok különböző szempontokból bizonyítani szeretnék. Amint az erdélyi román pásztorkodó idején legettettek a magyar Alföldön, nyáron az erdélyi magyar gazdák keresik fel juhakkal a moldvai havasokat. A hétfalusi csángók, a háromszéki székelyek, a XVII—XVIII. században a lakói és a neamtai havasokon legettettek, eljutnak állataikkal a Szeret-völgyén Román városáig, sőt a Prut folyóig. A háromszéki magyar juhsgazdák évről-évre ugyanazokat a moldvai havasokat keresték fel. Legettetési jogukat a havasok birtokosaitól szerzett oklevelekkel biztosították. Ha a havasok állami tulajdonban voltak, régi kiváltságaikat (mint azt a kézdívásárhelyiek tették) minden új vajdával igyekeztek elismertetni, Károlyi Sándor 1711-ben Kecskemét városához levelet írt, többi között a következőképpen: „Egész ménesem, Moldván van. Ottlévő gyönyörű ménlovainknak semmi hasznát s fajtát nem vehetem.” Erdélyből a Havasalföldre és Moldvába legettetni járó pásztorokat a XVIII. századtól kezdve, nemzetiségre való tekintet nélkül unguren néven említik. Ezeket az adatokat figyelembe véve Moldvát is magyar „életternek”, a magyar terjeszkedés természet s területének tarthatnánk (annál is inkább, mert a XII—XIV. században valóban az is volt). Mindenestre sokkal több joggal, mint azt a román tudósok a magyar Alfölddel kapcsolatban hirdetik. A magyarság természetes terjeszkedéséhez Moldva ősi magyar lakossága történeti és biológiai alapot nyújt. Ez az alap Moldván túl messze keletre nyúlik, amit a Dnyeszter partjának régi, a XV. századtól már okleveles adatokkal kimutatható, de ma már elrománosodott, vagy eloroszosodott magyar falvai bizonyítanak. A történeti és biológiai alap megvan a Kárpátoktól délre, Szörény területén is, ahol a X—XII. században jelentékeny számú magyarság élt. A déli részekben, a Duna mellékfolyójának Dolj-megyében lévő részén, a nomád magyarság teletette állatait. A magyar Alföldnek Erdélyvel érintkező keleti részére csak a XVI. század végén kezdenek leszivárogni a románok, amikor már ott évszázadok óta virágzó magyar települések vannak s

magyar élet folyik. A románok elsősorban mint vándorpásztorok jelennek meg. Sem politikai, sem kulturális, sem társadalmi erővel nem rendelkeznek s egész életformájukkal szívesen alkalmazkodnak a magyarsághoz. Néprajzi szempontból különösen fontos, hogy a románoknak a magyar Alföld keleti részén való megjelenését gazdasági okok befolyásolják és irányítják. Vándor románok különösen azért keresik fel a magyar Alföldet, mert ott megélhetést találnak, áruikat el tudják adni és keresetre tehetnek szert. Ezek a népi, gazdasági, kereskedelmi kapcsolatok nagymértékben hozzájárultak ahhoz, hogy a románok megismerhették a magyar életformát, felszakadt hagyományos etnikai konzervativizmusuk, áthatotta őket a vágy új, civilizáltabb életforma átvételére. Táplálkozás tekintetében a román nép helyzete Erdélyben sokkal jobb, mint a Kárpátokon kívül. Erdélyben aránytalanul kisebb mértékben pusztít a helytelen táplálkozás okozta népbetegség, a pellagra, mint a Havas Alföldön, vagy Moldvában. Az erdélyi román nép táplálkozás tekintetében a magyar konyha után igazodik. Jelentékeny magyar műveltségi hatást vehetünk észre akkor, ha a népviseletet vizsgáljuk. Az alföldi rövidderekű férfington, a bő gatyát átvették a máramarosi, szatmári és bihari románok. A cifra szűrt főleg a déli részekben vették át. A bihari posztós virágos szűr, a Sebes-Körös völgyén át Tordáig, Marosvásárhelyig, a Fekete Körös völgyén Béliig jutott el, az aradi himzett szűr a Maros völgyén Dévágig, Gyulafehérvárig terjedt. Elkerült a magyar guba az Avas-hegység románjaihoz. Szilágy megye déli részén a román népviseletre igen erős hatással van a kalotaszegi magyarság. A hagyományos román formák elhagyása az erdélyi románok népviseleténél többnyire együtt jár magyar elemek átvételével. Ez nem egyszerű morfológiát jelent, hanem együtt jár a románságnak a magyarság életformájához való igazodásával. A magyar hatás nem marad meg a felületen, hanem lenyúlik a román lelkiség legmélyebb rétegeig. A szláv műveltségi hatás Észak-Erdélyben csak morfológiai, nem játszik szerepet az általános román műveltségi színvonal emelésénél. A magyar műveltségi hatás nemcsak morfológiai jelentőségű, hanem gazdasági és társadalmi tekintetben is formálja a román etnikumot és előkészítője a polgárosodás gondolatának. A magyarok a mai igényeknek megfelelően alakítják hagyományos műveltségi elemeit, ezzel példát mutatnak a románoknak, akik követik, utánozzák őket. A román nép azt a gazdasági és társadalmi színvonalat igyekszik magáévá tenni, amelyet a magyarságnál lát és tapasztal. A magyar népi műveltség ereje ugyan úgy érezteti hatását, a zárt földrajzi környezetben, mint a hagyományosan élő társadalmi rétegekben. A román etnikum, ha a fejlődés útján akar haladni, kénytelen engedni a magyar műveltségi erőnek. Nyíri Imre

BÖLÖNI FARKAS SÁNDOR: NYUGATEURÓPAI UTAZÁS. I. Bevezetéssel ellátta és közzétette: Jancsó Elemér. Erdélyi Ritkaságok 11. kötet. (Kolozsvár, Minerva, 1943, 180 l.)

Régi tétel, hogy abból, amit egy utazó messze idegenben észrevesz, megfigyel s feljegyzésre méltónak tart, megállapítható az érdeklődési köre, az ügy,

melyben égett, a dolog, melyben járt. Érvényes ez Bölöni Farkas Sándorra is, akinek utazó-hirneve eddig is nagy volt, de ez a hírének most még jobban megőregbítette Jancsó Elemér. Az alig állítható, hogy Bölöni nyomtatásban napvilágot látott 1830. évi Nyugateurópai Utazása — az annakidején nagy érdeklődést kiváltott Északamerikai Utazás eleje — élvezetes, lebilincselő olvasmány. Bölöni torzó maradt, a nagy reményt, melyet hozzá különösen Kazinczy fűzött, nem váltotta be — bepillanthatunk-e egyszer a lelkébe, hogy a végzet milyen tragikus játéka miatt? —, ezt a művet ezenfelül még maga sem szánhatta nyomtatásra. Megérthetnénk hát, ha az emberek szórakozást nem fognak találni olvasásában. De aki dokumentumokat akar gyűjteni a korról, melyben Bölöni élt, annak e mű értékes adaléknak számít.

Gondoljunk el egy század előtti életünkre. Nem hogy egy falusi, de még egy városi közösség sem teremtette meg azokat a kényelmi, művelődési, szórakozási, emberbaráti berendezéseket, melyeket mi már régen megszoktunk. Ilyeneket kiki legfeljebb csak a maga házában teremthetett (ehhez persze főúri gazdagság kellett), de ezeket a házakat alig kötötte még össze más, mint — a sár, a por az utcán. Illetőleg, már ekkor nálunk is kezdtek megforrósodni a lelkek egy-egy közös ügyről: a „theatrum”-tól, ujságtól, folyóirattól, stb. Bölöni, mint kora egyik leghaladóbb magyarja, a legjobban égett ezekben az új, közös ügyekben, természetesen hát, hogy Nyugateurópában, mely nálunk jóval előbbrehaladt, elsősorban a felvilágosult világnak ezeket a berendezéseit vizsgálta. S annyit talált, hogy útinaplójában csak száraz regisztrálásra ért rá, de megérezni, hogy a tömött felsorolás mögött csodálkozó, rajongó lélek áll, aki nem tud betelni a sok gazdag könyvtárral, színházzal, nyomdával, telegraph-fal, ispotállal invalidus-házzal, temetővel, botanikus kerttel — nehéz volna felsorolni, hogy mi mindennel még.

Persze jól tudja, hogy a fejlett berendezések nem maguktól nőttek ki a földről. A haladó emberi szellem teremtette meg őket, az a szellem, melyet a francia forradalom szabadított fel. Sok érdekes megfigyelést ír le a forradalom nyomairól, sőt folytatódásáról (1830-ban ér Párizsba!), templomok, papok pusztításáról, amit maga is látott (könyvének ezek a legélményibb s ezért legolvastatóbb részei), — de mint jogászembert, elsősorban a szabad constitutio érdekelt, mellyel Franciaország a világot megajándékozta. Ezért másolta útikönyvébe a francia alkotmány nevezetesebb pontjait s ezért megy el a Sorbonne-ra, a híres Lacretelet meghallgatni, akinek megállapítására ő is tapsol: Franciaország nem fegyverrel s erővel hódít, hanem a Szabadság principiumaival colonizál.

Abból-e, hogy Nyugateurópai utazását nem készítette elő kiadásra, vagy józan, racionális természetéből-e? — érzelmeink, a haladó világ berendezéseinek szorgos leírásán kívül, kézzelfogható módon, alig adott kifejezést. Leginkább akkor, ha hazai párhuzamokra gondolt. Nosztalgiaival állapította meg, hogy a franciák udvariasan kérik az embert: Fermez la porte s'il vous plait!; a tirannus osztrákok azt szokták mondani: Es ist streng verboten! Fáj a szíve, ha közgyűjteményekből, melyekben minden nemzet képviselve volt, pl. egy biblia-gyűjteményből, a magyar hiányzott. A haladás szükségét abból is meglátta, hogy kivándorolt magyarok francia környezetben az otthoninál sokkal nagyobb mértékben polgáriusulnak. De már azt is észrevette, hogy e kivándoroltak nevet, hazát s lelket cserélnék. Csak ritkán gondolhatott leverő érzés nélkül magyarságára, hazájára. Így Lüttichben, ahol egy fürdő vidékén Erdélyhez hasonló tájakat látott.

Ha Bölöni Nyugateurópából hazatért volna, abba a generációba soroznánk őt, melynek Bacányi adta ki a jelszót: „Vigyázó szemetek Párizsra vessétek!” De ő a liberáliszmus gyakorlatát legjobban kialakító angolszász világba, Angliába és Amerikába is átment s annak a hírének is elhozta Magyarországra. Ebben áll jelentősége. Nyugateurópai beszámolójával lezárja a 18. század vég felvilágosult, elméleti generációjának francia-rajongását s angiai és észak-amerikai tudósításaival kedvet teremt az angolszász világ tanulmányozására. Eszerint az átmenetet jelképezi két magyar korszak között: az elméletet a franciáktól szerzett gyakorlatért az angolszászokhoz fordult két magyar kor között. M. N.

KOVÁLOVSZKY MIKLÓS: REGULY ANTAL ÉS A FINN—MAGYAR ÖSSZE-HASONLÍTÓ NYELVÉSZET c. tanulmányában Reguly Antal alapvető munkásságát ismerteti utazásának századik évfordulója alkalmából. Sajnovics János S. J. „Demonstratio Idioma Ungarorum et Lapponum idem esset” és Gyarmathy Sámuel: Affinitas linguae Hungaricae cum linguis Fennicae originis grammaticae demonstrata” c. műve után Reguly Antal, a zirci apátság jogtanácsosának húszéves fia, — ki akkor maga is jogot tanult 1839-ben utrakelt Németországba, — hogy aztán, mint az összehasonlító nyelvész tudósa térjen vissza hazájába. Ez az út, mely Svédországon, Finnországon, Oroszországon át vezetett, — sok és gazdag tapasztalatot nyújtott. Koválovsky Miklós szerető lelkesedéssel foglalkozik a nagy összehasonlító nyelvész életével. Nélkülözéseit, fáradozásait Körösi Csoma Sándoréhoz hasonlítva, — annál magyar szempontból sokkal értékesebb volt, — miután a nyelvtudomány segítségével megvetette

alapját az összehasonlító finn—magyar nyelvészetnek. Nincs terünk arra, hogy Reguly Antal viszontagságos életét bő kivonatban közöljük, — de felhívjuk az olvasók figyelmét arra, hogy ha Körösi Csomának olyan szép emléket állítottak Baksay, Cholnoky stb., — úgy ezt Reguly Antal is méltán megérdemelné.

Reguly Antal élete a magyar tudósok nehéz és próbára tevő életétől semmiben sem tér el. Sok nélkülözés, önfeláldozó kitarás, erős akaratpróba, mely intellektus, tudományszeretet jellemzik Regulyt. — 1841-ben Szentpétervárra megy, megtanul oroszul, de ezenkívül tanulmányozza a zürjén, cseremis, nordvik nyelveket. Majd a csuvasok nyelvét. Nép és földrajzi adatokat gyűjt, sőt a biológia sem kerüli el figyelmét. Mindezt azért, hogy a magyarok őstörténetének akkor még homályban lappangó forrásait megvilágíthassa. — Innen küldte haza kérő és megértést kereső leveleit szüleikhez, barátaihoz, — az akadémiához. Mikor az akadémia remélt támogatása kétségessé válik, — súlyos idegbaj jelentkezik nála, Palagyánszky államtanácsos családja ápolja a beteget Szentpéterváron. Mikor felgyógyult, Palagyánszky ajánlja, hogy lépjen orosz szolgálatba, hol fényes jövő kecsegteti. Baer, a nagy tudós is támogatja, bemutatja Ilona főhercegnőnek, ki érdeklődött a tudomány munkásai iránt. A keleti kutató intézet vezetését Castrénre és Regulyra bízták. Ekkor írja: Aki csak kenyeret akar keresni, annak mindegy, hogy hol köt ki. De ha én hazám érdekében utazom Szibériába, — ennek már más a színeze, akkor már egy másik haza iránti szeretet fűt. Mikor Toldy Ferenc ösztökélésére az Akadémia 1842-ben nagyobb összeggel támogatja, — feladja orosz tervét. Azonban csalódott, mert az 1000 pengő csak adósságait egyenlítette ki, — Ekkor a királyhoz fordult, — az sem küldött többet 300 pengőnél. Baer tanácsára mégsem fordult vissza, — hanem az Uralba indult. 1843 október 9-én kelt útra Moszkván, Nizsni-Nowgorodon át Kazanba ment, — hova október 27-én meg is érkezett. Itt cseremis- és csuvas nyelv tanulmányokkal foglalkozott, November 6-án a wotjakokhoz indult. Permbe a kormányzó-ság székhelyén meleg szeretettel fogadták, December elején átlépte Wsevolodovskojénál az Uralt. Két öreg vogultól tanulta a nyelvüket. Egész télen át tanult. Nyelvtani anyagot és népköltészeti töredékeket gyűjtött. Közben apró kirándulásokat tett. Ekkor ismerte fel azt a tényt, hogy a vogulok közelebb állnak a magyarokhoz, mint a finnek. — Az egész tél munkában telt el. Nem egyszer ágyba döntötte a zord észak hidege. 1844 márciusában Tawdából Tobolskba ment. Itt felkereste az utolsó vogul fejedelem fiát Sagitint, — aki Tobolskban tanár volt. Ez már

feladta fájának szokásait, erkölceit, — sőt nyelvét is feladta, — eloroszosodott. Elnyelte a szláv tenger a kis szigetet, — amely nem bizonyult elég ellenállóknak. Innen az osztyákokhoz ment Konda vidékekre. Majd a vogulok közé jutott, kik őt bizalmatlanul fogadták. Az északi vogulok között ismerte meg. — Pelimben a halászó, — vadászó ősök életmódján megmaradt népet, annak szokásait és erkölceit a maga egyszerűségében.

Ez volt Reguly utazásának legérdekesebb és legtanulságosabb fejezete, — állapítja meg Koválovsky Miklós értékes dolgozatában. 1844 október 8-án az Ob folyó torkolatánál elérte Odborskot, a legészakibb várost. Ez az északi osztyákok fővárosa. Majd téli szállásra Berjosorba ment. Itt érte el őt az akadémia segítsége.

A beálló tél folyamán osztyák hősmondákat gyűjtött. A hatóságok akakodása, barátai tanácsa visszatérésc kényszerítették. 1845 március 3-án, 45 fokos hidegben érkezett Kazánba. A kiállott megpróbáltatások mély nyomokat hagytak testében-lelkében. Támogatói tanácsára a rajfai kolostorba vonult pihenőre. — De itt sem pihent, — cseremis és csuvasz tanulmányaiiba merült. Júliusban Niesni-Novgorodba ment. Kerülő után, ismét Rajfában találjuk, hol jegyzeteit rendezgeti. 1846-ban halálos betegen érkezett Szentpétervárra. Itt Palugyánszkyék ápolják. Most már megérlelődik lelkében a visszatekérés vágya. Hét évi küzdelmes élet után hazavágyódik. — Ekkor felszólítják, hogy rajzolja meg a bejárt táj térképét. 1847-re elkészül vele. Megdicsérik. Emlékét e térképe biztosította az orosz tudományos kutatók körében. Szeptemberre hazatért. Nyugtalan lelke nem hagyta pihenni. Kiment Berlinbe, hogy ott rendezze sajtó alá munkáit. 1848-ban visszatért. Eötvös kinevezi az akadémiai könyvtár élére, — de betegsége miatt azt el nem foglalhatta.

Még megtartotta akadémiai székfoglalóját. De ereje egyre fogy. 1858-ig élete állandó küzdelem az elmulással. 1858 augusztus 23-án, — 39 éves korában, — anélkül, hogy gazdag és értékes vetését learrathatta volna, — visszaadta lelkét teremőjének.

Koválovsky is összehasonlítja Regulyt Csomával. Megállapítja, hogy házájuk mindkettővel mostohán bánt. Egyik a tibeti szótárral, másik urali térképével róttá le halálját idegen nemzeteknek. Nehéz megállapítanunk, hogy melyiknek élete volt tragikusabb. — Reguly fölött Eötvös mondott emlékbeszédet. — Krözshoz hasonlította, ki kincsei fölött állva pusztul el. Reguly hagyatékát Hunfalvy Pál, Budenz József, Munkácsi Bernát és Pápay József dolgozták fel, az összehasonlító nyelvészet alapjait vetve meg általa.

Koválovsky Miklósnak köszönjük szép megemlékezését. Reguly élete mindenkor példája leend a magyar lélek nemes önfeláldozásának.

KODOLÁNYI JÁNOS: SUOMI. (Magyar Élet kiadás. II. 1944.)

Ujságjuttatásokban, folyóiratok lapjain gyakran olvashattunk már különböző irányú ismertetéseket a rokon finn népről. Akik ilyet írtak, azok többé-kevésbé felkészült írók voltak, de egyik sem adott oly kimerítő ismertetést a rokon finnekéről, a magyar közvélemény figyelmét egyik sem terelte annyira a finnek felé, mint Kodolányi János ebben a munkájában. Jóllehet, úgy maga a Suomi, mint a Suomi tílka c. könyve, (most a második kiadásban jelent meg), ezélt 5—6 évvel íródott az író többszöri személyes tapasztalata, élménye alapján — hiszen talán őt ízben is volt künt Finnországban — mégis, mintha a legutóbbi napok finnjeiről, azok legfrissebb gondolkodásairól és cselekedeteiről írta Kodolányi. Kevés író látta oly tisztán szemmel és éles megfigyeléssel ezt a még békében is hősiés, fenséges szellemű és krisztálytisza erkölcsű népet, annak kulturális és civilizált egységét, szociális eszméitől telített gazdasági berendezését. Ma, amikor az egész világ tekintete a hős finn nemzet felé fordul, nekünk magyaroknak kettőzött figyelemmel kell eme északi testvérnép iránt viseltetnünk. A Kodolányi éles megfigyelésével lerajzolt finn állapotok bátran szolgálhatnak nekünk is példaképen. Hogy is írja egyik helyen könyvében a jeles író:

...hozzálátam, hogy Finnországról szóló beszámolók, cikkek, előadások útján minél jobban megismertethessem a szellemet, amely Suomit megteremtette, fönntartotta és remélem, a legsúlyosabb helyzetben is megmenti. Ránutaltam Finnországra: nézetek államférfiak, így kell népet vezetni, országot szervezni és igazgatni. Nézetek írók: így kell kifejezni a nép lelkét. Nézetek kapitálisták és bankárok: így kell a termelés érdekeit a köz érdekeivel és a magatokéval összehangolni, így kell egy nép érdekében a magatokét látnotok. Nézetek, kereskedők: így kell tisztességesen, úri módon lebonyolítani a föld és emberi kéz terményeinek kicsérését. (90. lap.) Mind ezek a megállapítások ma is mind, de mind mireánk is illenek. De tovább megy Kodolányi szemléletében. Es ez különösen a Láthatár nagyszámú olvasóit is kell, hogy fokozottabban érdekelje: Finnországban is van nemzetiségi kérdés. A svéd-kérdés.

Tudott dolog, hogy Finnország hatszáz évig volt svéd uralom alatt és ez alatt az idő alatt hasonlatos volt sorsuk úgy politikai, mint gazdasági és kulturális terén a miénkhez. Habár nálunk nem voltak oly hosszú ideig uralmon az osztrákok és ezen keresztül a csehek, mégis él bennünk a sorsközösség érzése a finnek iránt. A svédek igyekeztek teljesen elnyomni a finneket. Nem engedték iskolát állítani, minden nemzeti törekvésüket megkésérelték elnyomni. És a finnek mégis megőrizték kultúrájukat. És amíg a finnek a Finnország déli és nyugati részén lakó svédeknek megadnak mindent, ami egy aeljesjogú finn állampolgárnak jár, addig a svédek a Svédországban kisebbségben élő finneknek jóformán alig adnak valamit az állampolgárokat megillető jogból. És mégis, a finnek kénosan kerülnek minden olyan irányú megnyilatkozást vagy intézkedést, ami a svédek érzékenységét bánatná. Ezt a jelenséget pedig a mi svábjaink és általában az ittélő idegenek elé állítja a kitűnő író; mondván: így kell alávetni magát a közös haza érdekének és az állampolgár nép uralmának, azonban ezen a fegyelmézettségen belül ragaszkodnak

A LÁTHATÁR

mindig higgadt tudományossággal tárgyalja a nemzetiségi kérdést

fajtajuk értékeihez. Bár ennél a résznél kissé elveti a súlykot az egyébként illusztrált író. Ugyanis a két nép, a finn és a svéd, a hosszú ideig tartó orosz elnyomás alatt csaknem egy testvérré forrott össze és ma is él bennük az egymás iránti sorsközösség. A nagy bajban levő Finnországnak a mostani gigászj védelmi harcában gyakran nyújt segédkezet a szomszéd svéd nép, ami nemcsak szociális téren (betegek és gyermekek segélyezése és istápolása) nyilvánul meg, hanem igen számosan harcolnak, mint önkéntesek a svédek a finnek oldalán az oroszok ellen. A finn nemzetj óriások között pedig elég szép számmal találunk svéd származásúakat is. Hogy egyebet ne említsünk, itt van Sibelius, a modern finn zene megteremtője és fejlesztője, Valenius tábornok, akinek nevéhez annyi dicső haditett fűződik, svéd eredetűek. És itt van az a nagy férfiú, akiről elsősorban kellett volna megemlékeznünk, maga Mannerheim államfő, szintén ősi svéd nemzetségi család sarja. De eltekintve ettől, az utóbb említett kis félreértéstől, amit talán a jeles író nem láthatott meg, nem győzzük eléggé hangsúlyozni, hogy Kodolányi tett a legtöbbet azért, hogy a magyar közvélemény megismerje északi testvérnépünk teljes életét és hogy a két népet — legyőzve a földrajzi távolságot — minden téren a lehető legközelebb hozza egymáshoz.

Doma János

KOVÁCS ENDRE: KÉT HÁBORÚ KÖZT. (Turul kiadása, Budapest, 1944.)

Kovács Endre a már kisebbségi sorsban felnőtt felvidéki (húsz évig „szlovenszkói”) magyar nemzedék egyik leggondolkodóbb tagja; eddig megjelent könyvei mindégyleben azzal a nagy élménykomplexummal találkozunk, amely a hazától való elszakított idején öntudatosította egy egész nemzedék magyarságát s ez a magyarság éppoly szervesen összenőtt a néppel, mint ahogyan az európai humánus magasabb eszményeihez is ugyanilyen szervesen és elválaszthatatlanul kapcsolódott. Ez a nemzedék hittel és szinte messiási elszántsággal látott munkához és gyakorlati eredményekben mutatta meg, mennyire képes cselekedni és hogyan képes a semmiből is valamit teremteni. Ez a nemzetét és népét tényleg valló és vállaló tudat teremtette meg a felvidéki újabb magyar nemzedék proházskás és valóban krisztusi szellemmel telt mozgalmát, teremtette meg az aktív falukutatást, a SZMKEL nagyszerű munkáját és a felvidéki magyar irodalom kibontakoztatását, amely szinte akkor érte el teljességét, amikor megszólaltak a történelem harsonái és leomlottak a mesterséges határok. A kisebbségi sorsban kialakult új magyar nemzedék hazatért és egyszerre új

körülmények közé jutott, kisebbségi sors helyett többségi sorsot juttatott neki a magasabb akarat s ebben a sorsában kellett folytatnia, illetve szinte előlről kezdenie a megkezdett munkát.

Most nem feladatunk annak vizsgálata, hogyan folytatódott a kisebbségi sors néhez körülményei között megkezdett munka, hogyan és mivé alakult át a kisebbségi sorsban megacélosodott nemzetj öntudat s mit mutatott fel alkotásokban. Kemény Gábor majd négy év előtt egy irodalomtörténeti könyvének azt a címet adta: „Így tűnt el egy gondolat” s ezzel egyben irodalmi síkon elíratta a fiatalokj álmokat, amelyek szertefoszlottak. S lényegében ennek bizonyossága Kovács Endre most megjelent új kötete is, amely nosztalgikus visszavágyása az elmúlt fiatalkor merész és nagy álmainak. A szerző hosszú évek után bejárja fiatalokj élményeinek vidékeit és egy szellemiség kialakulásának képét adja visszaemlékezésében, egy szellemiségét, amely azóta, szerinte is, a messzi multba tűnt. S jellemző, hogy erről a szellemiségről védőbeszédet kell mondania egy korszakban, amelyet általában a népiség korának neveznek. egy szellemiség történetét mondja el egyéni élményeinek felrajzolásával. Egy helyen azt írja, elmondván, hogy szemléltük mennyire a néphe gyökerezett, hogy ez a népi szemlélet — nevezzük demokráciának, szocializmusnak vagy mai nyelven népiségnek — valóban mennyire a népből szivta életerőt, de az a tény, hogy a három elnevezés egy lényegét felismeri, már bizonyos kiábrándultságot jelent az üressé váló fogalmakból. Valóban; Petőfiék is a népért küzdöttek demokráciájukkal s a népért küzdöttek a szocializmus, sőt mondatnánk, hogy az utolsó száz esztendő minden megmozdulása, de ha azt vizsgáljuk, mit kapott eredményként ezekből a

küzdelmekből tényleg maga a nép, nagyon keserűen kell mosolyognunk. Az eltelt egy évszázadban hány háború és hány forradalom zajlott le a népért — a nép ellen s bizony a gondolkodó embernek fájdalommal kell arra gondolnia, hogy az emberiség a legszentebb fogalmakat mindig megbecsteleníti. Egy francia író írta egyik könyvében, hogy szótárba lehetne összegyűjteni a szavakat, feljegyezvén, hogy minden szót, minden fogalmat micsoda igazságokhoz, bűnökhez és alávalóságokhoz használtak fel az emberek. Kétség nem fér hozzá, hogy a legnemesebb és legszentebb szavakból telnének ki a szótár leghosszabb magyarzó cikkei... „Az ember sárkányfog-vetemény” mondotta öte alkonyán Vörösmarty s mintha ezek a szörnyű költői sorok örökké igazak lennének...

Kovács Endre nem látja ilyen sötétben a dolgokat, inkább nosztalgiaja az, amely az olvasóban ezt a sötétlenlétést kelti. A kisebbségi sors, melyben fölnevelődött, sokkal keményebb volt, semhogy ezt a sötétlenlétést serkentse életre benne, még akkor is, ha sok mindenben csalódott. Igazságszeretetét és hitét semmi sem tudja megrendíteni, a rohanó idő és változó események sem; erre vall az, hogy például Masaryknak is bátran és becsülettel tud könyvében igazságot szolgáltatni s erre vall könyve befejezésének mélységes hite is. Hisz abban, hogy nemzete és nemzedéke még nem fejezte be küldetését a földön s még maradt „egy kis munka” ennek a keménységben nevelt és felnőtt nemzedéknek a népért. A „vita activa” az eszményképe, a cselekvő élet, amely lehet hogy jelszavak és elnevezések nélkül, de cselekedni fog a népért, melyből a szerző is sarjadt s amelyben minden fiatal magyar mégis csak és most is hisz...

Csuka Zoltán

S A J T Ó S Z E M L E

ETNOGRAPHIA — NÉPÉLET (a Magyar Néprajzi Társaság folyóirata, 1944. 2. sz.)

Szlovén néprajzi kutatások 1930 óta címmel Novák Vilmos megállapítja, hogy a kis szlovén terület néprajzi szempontból rendkívül tarka és érdekes képet nyújt egyrészt nagyértékű régi hagyományanyagával, másrészt a szomszédos idegen kultúrák kölcsönös hatásával. Ennek a gazdag népi hagyományok kutatása és megmentése még alig indult meg. Ez a kutatás a kétségtelen kölcsönhatások miatt különösképpen érdekelheti a szomszéd német, olasz és magyar néprajztudományt. Magyar részről alig hogy érintették ezeket a kapcsolatokat (Báthy, Gunda, Pavel), behatóbb kutatások ebben az irányban azonban egyik részről sem indultak meg. 1918 előtt sem egyetlen, sem egyetlen nyilvános középiskolája nem volt a szlo-

vénységnek, a ljubljana múzeum pedig a legújabb időkig idegenek vezetése alatt állott, úgyhogy a szlovén kulturális munka és alkotás csak magánkezdeményezésre, a nemzeti lelkesedés és buzgóság csodájára és főleg a falusi értelmiség áldozatkészségére támaszkodott. Az idegen hatalom csak nehézségeket gördített minden nemzeti megnyilvánulás és munka útjába. A néprajzi gyűjtés és kutatás azonban a kedvezőtlen helyzet ellenére is aránylag szép eredményeket ért el a nemzeti felszabadulás és államj önállóság koráig, különösen a folklorisztika terén. Az 1918 előtti néprajzi munkásság négy korszakra oszlik: a XVI. és XVII. század kiemelkedő eredménye a szlovén anyától származó báró Johann Vaykard Valvasor hatalmas négykötetes műve: Ehre des Herzogthums Krajin címen, mely rendkívül becses nép-

rajzi adatokat tartalmaz. A második kor a XIX. század közepéig terjed, a harmadik kor 1848-cal kezdődik, amikor a politikai, ifjúsági, közművelődési és irodalmi lapok, folyóiratok egész sora indult meg és bennek nagy szorgalommal közölték népköltési és népszokási gyűjtéseiket falusi papok, tanítók és diákok. A század utolsó negyedében már komoly tudományos és szépirodalmi folyóiratok jelennek meg. A negyedik korszakra jellemző, hogy 1904-ben megjelent az első, részben néprajzi jellegű szakfolyóirat. A nemzeti önállóság létrejöttével új korszak kezdődött a szlovén néprajzi kutatás terén is. Mivel a többi nemzetismereti tudományok, különösen a nyelvészetnek és irodalomtörténetnek, de a nemzeti történetnek is, már fejlett és figyelemreméltó hagyománya és több szakképzett művelője volt, ezek az újjászervezett egyetemen s az új és régi folyóiratokban hatalmas munkát indítottak, sok új szakértőt neveltek és igen jelentős eredményekkel gazdagították az eddigi kutatásokat. A néprajznak azonban még mindig nem volt szakképzett képviselője, s az újjászervezett intézményekben sem talált kellő támogatásra. Azért a népkutatás messze mögötte maradt az összes többi tudományoknak. Szlovén területen legnagyobb múzeum a krajnai tartományi múzeum, a Rudolphinum Ljubljánában, amelynek egyetlen néprajzi szakképzett-ségű alkalmazottja sincs, bár gazdag anyaga van szlovén és délszláv népviseletről, népiarbról, kerámiáiból és faragásból. Világhírű ritkasága a népiéletből, történelemből, tréfás és komoly jeleneteket ábrázoló festett méhkapárdeszkek gyűjteménye. A szlovén néprajzkutatás anyagában megjelent helyi bibliográfiák összeállították a muravidéki szlovén lapok és naptárak néprajzi anyagát. Tanulmány foglalkozik a muravidéki ház tornáccával és belépőjével, a rábamenti hazai szlovén falvak füstös konyháival. Ez utóbbi Pável Ágoston dolgozata és az magyarul is megjelent. A muravidéki szövés-hímzés és magyar kapcsolatait, valamint a muravidéki lenmunkát és népviseletet is tanulmányozzák már szlovén néprajzi kutatók. Legkevesebbet foglalkoztak mind a múltban mind az utóbbi években gazdálkodással. A népszokásokat tárgyaló cikkek között találunk egy ismertetésre, amely a muravidéki lakodalomról szól, egy másik a muravidéki karácsonyi szokásokat tárgyalja. Etnológiai szempontból a népköltészetéről szóló tanulmányok közül a legszívnálmasabb Ivan Grafenauer munkája a szlovének ősi mondáiról. Eszerint a szlovén néphagyományban két ősi műveltség mondának a töredéke maradt fenn: 1. az egyik monda arról szól, hogy az ember az Isten homlokáról lepergett verejtékcseppekből teremtődött, ennek a mondának első fogalmazását a szlovének őseinek egy arktikus műveltséggel rendelkező néptől kellett karniok; 2. a másik monda szerint a szárazföld egy homokszemből nőtt ki, amely a tengerbe merülő Istennek a körme alatt maradt; ennek a mondának az őst valószínű, hogy legalább részben már egy olyan néptől kapták, amely az ősi arktikus gazdálkodásról áttért a nénszarvastenyésztésre. A homokszem motívumról szóló mondának azonban olyan elemi is vannak, amelyek a nomád-pásztor-műveltségből kerültek az őszlovénekhez. A népköltési gyűjtemények terén az utolsó két évtized nem dicsőíthető sok új és jelentős kiadvánnyal. Általában a

szlovén néprajzi kutatások csak csekély mértékben folytak tervszerűen, de a néprajznak minden ágában voltak legalább értékes kezdeményezések. A szlovén néprajz jelenlegi első feladata: megállapítani és számbavenni a Valvasor óta összegyűjtött anyagot és rendezni az eredményeket. Ezzel párhuzamosan sürgős a teljes bibliográfia összeállítása is. Ezekből majd nyilvánvalók lesznek a további teendők a néprajzi kutatás terén. Azonban már most is meg lehet állapítani, hogy a tárgyi néprajzban csak a ház- és népviseletkutatás hozott már eddig is kielégítő eredményt. A szellemi néprajzban elsősorban a hiedelmek és némely népszokások teljes felderítése és a népdalok kiadása sürgős feladata a szlovén néprajznak. A viszonyok javulával majd kétségtelenül megindul egy lendületes gyűjtő- és kutatómunka. Ez nemcsak a szlovéniség számára lesz öröndetes és kívánatos, hanem nemzetközi szempontból is, mert gazdag és felbecsülhetetlen értékű összehasonlítható anyagot nyújt majd elsősorban a szomszéd népek néprajzi tudománya számára. Az eredeti és kölcsönzött népi művelődési javak teljes feltárása nemcsak a kölcsönös megismerést, hanem a kölcsönös megbecsülést is megeremti és szolgálja fogja a szomszédok boldogabb és biztonságosabb együttélését.

SÜDOSTDEUTSCHE RUNDSCHAU. (Budapest, 1944, 6. füzet.) N. Benckhiser (Die kleinen neben der Grossen) áttekinti a kis államok védelmére felmerült elgondolásokat: a politikai egysüllyt, a kis államok szindikalista összeműködését, regionális szövetezését. Mindezt illúzióknak tartja, mert a nagy államok által meghatározott események sodrából nem vonhatják ki magukat. — K. Wessely (Russlands Balkanpolitik entfacht den ersten Weltkrieg) tülemelkedve a propaganda állításain a reális tényekre mutat rá, hogy Európára vonatkozóan Oroszország és Németország párviadala folyik.

V. Lorenz (Das Deutschtum Ungarns in den Revolutionsjahre 1848—49.) megmondásra érdemes frása azt a hiedelmet ingatja, hogy az 1848-as szabadságharcban a németek, szemben a többi nemzetiséggel, egyszerűen azonosították magukat a magyarsággal. Egy Wesselyi idézetből vezeti le, hogy a magyarországi németek már 1844-ben lelkesedtek népiségükért. Wesselyi ugyanis a Szózat a magyar és szláv nemzetiség ügyében c. könyvében írja „a magyar nemzetiség s következőképpen Magyarország egészséges megerősödése ellen irányuló törekvések, hogy ennek kárára terjesszék és erősítsék a magyarországi német nyelvet és nemzetiséget, balga könnyelműség és hamis nemzetiségi lelkesedés és buzgalom”. Ha a magyarországi németek egy része a magyar ügy mellé állt is, mondja Lorenz, különböző, de nem magyar okból történt. Legtöbbjüket világnézet vezette: Ausztria jelentette az abszolutizmust és reakciót. Magyarország pedig a liberalizmust és

szabadságot. Ezért még a bécsi diákság is lelkesedett. A magyarországi németek maguktartásával egyetemesen elválasztották magukat a magyar szabadságharcotól. Így Ecker János győri polgár vonakodott ki-szoigáltatni a városparancsnoknak a Kossuth-pártiak névsorát, de naplójában Hon-Vieh-t ír homfi helyett, Temesvár lelkességében magyarul tanul, de amint kenyértörsre kerül a dolog, átáll a „gutgesinntenk” sorába, s a „rebellis”-eknek el kell hagynok a várost. Preyer író még 1836-ban epigrammát ír: Hazám, értem élek halok!, de későbbi verseiben Németországot vallja hazájának. A fehértemplomi németeket magyar hősök gyanánt szokták ünnepelni, pedig ők, a románokkal csupán magukat védtek néhány „horda ellen”. A német parasztság általában csak a községe rendjét és békéjét védte. Amint ezt helyreállították a császári csapatok, a németek lojalitást mutattak a szerbek iránt is. Sőt Thim József panaszkodik az 1848—49-i szerb fölkeléséről írt könyvében, hogy a bácskai németek sok helyt a magyarok ellen keltek fel.

Lorenz a népi gondolat első proklamálását látja abban, hogy a Temesköz 13 német községe az erdélyi százközökhöz hasonló jogot és szervezetet kér a délmagyarországi németek számára (1849. okt.), hogy német nyelven és német módon létezhesek köz- és magánéletüket.

Az erdélyi százközök tüntettek, tiltakoztak a Magyarországgal való unió ellen, küldötteket menesztettek a frankfurti parlamentbe, zászlóaljkat szereltek fel a magyar csapatok ellen. Bem mégis szelíden bánt velük, állapítja meg a szerző jól-eső érzéssel.

Szörványos, de széles területről vett adataiból következteti ki Lorenz, hogy a magyarországi németek nagy többsége császárhű maradt és népi öntudatra jutott a szabadságharcban. Ezt azonban elhomályosította az, hogy világnézetit és szociális eszmékért lelkesedtek, s nem vették észre, hogy ez a népiség feladásával jár. Elszakadni Magyarországtól nem akartak, sőt ellenkezőleg, kívánták, hogy Magyarország velük együtt szorososan tartozzék bele a Monarchiába.

J. Wedlein (Zum Beginn des Bauernbefreiung in Ungarn) a magyarországi német jobbágyok kérdését igyekszik különválasztani a magyar jobbágyétól. Bár a szerződéses, szabad alattvalóként beletelített németeket is jobbágysorba kényeszerítették a földesurak, Mária Terézia és II. József intézkedései rajtuk sem segítettek a magyar nemesség szabotálása miatt. Csak egy újabb nemesi nemzedék jutott oda, hogy lehetővé tette a jobbágnak a szabad megváltást. Elsőnek Kakasd németjei váltották meg magukat Bezeredy

Istvánról. A szerződésük szavai szerint alacsony áron, 900 forintjával szesszióként. Az 1848. IX—XIII. tc. azonban jóval alacsonyabbra, 300—7000 forintra szabta a megváltás árát. A jobbágyok legtöbb köteleességét az 1853. évi patens rendezte, a regaliákra pedig csak a 19. század második felében került sor. Akkorára azonban már jó áron eladták a földesurak jogait.

Egyéb cikkek: J. K. Stein elbeszélése (Das Ende eines Banater Dichters), J. Gabriel versei, E. Barta—Schlüter: Professor Stephan Moor, ein deutscher Maler aus Ungarn. (Illusztrációkkal.)

A Korszemle a magyarországi német népesportról közli, hogy 1942 tavaszán írta alá a magyar és a német kormány a megyegyeződést, hogy a magyarországi 18—30 éves németek önkéntesnek jelentkezhetnek az SS csapatokba. Amint azonban álltépik a német határt, elvesztik magyar állampolgárságukat. „Az akkori kormány azonban, amely a megyegyeződést aláírta, ügyes és jól irányított ellenpropagandáival igyekezett a szerződést szabotálni.” Az egy évre rá aláírt második szerződés szerint újabb 9 évfolyamot lehetett az akcióba bevonni. A harmadik megyegyeződést a Sztójay-kormány írta alá. E szerződés 17 éves kortól kezdve valamennyi katonaköteles korú, magyar és idegen állampolgárságú németet átenged a háború tartamára az SS alakulatoknak vagy a német hadseregnek. Vonatkozik ez mind a polgárookra, mind a honvédség tagjaira. A német katonai szolgálatra behívtak azonnal német állampolgárrá válnak, de megtartják magyar állampolgárságukat is összes állampolgári jogaikkal együtt. Visszaható erővel visszakapják magyar állampolgárságukat azok is, akik eddig önként lemondtak róla.

N. B.

HITEL, nemzetpolitikai szemle, Kolozsvár, 1944. 3. szám.

Bodor György abból az alkalomból, hogy Kossuth 50 éve pihen a kerepesi-temetőben, tanulmányban foglalkozik alakjával. Megállapítja, hogy Deák Magyarország érdekeit azonosnak tartotta a dinasztia és Ausztria érdekeivel. Kossuth nem bízott Ausztria jövőjében. Ugy látta, hogy a dinasztia közössége nem tudja összetartani a különböző elemeket. Elkerülhetetlen történelmi szükségességnek érezte Ausztria felbomlását. Hibának tartotta Magyarország sorsát hozzákapcsolni a bomlásra ítélt Ausztria sorsához. „Erő helyett gyengeséggel szövölkedtünk” — mondotta. Azt akarta, hogy amikor az anakronisztikussá vált Ausztria fel fog bomlani, Európa Magyarországot ne a birodalom támaszjaként, hanem annak ellenfeleként vegye számba. Szinte megdöbbenően hat a kiegyezési tárgyalások idején az Ausztria felosztására vezető háborúról mondott jóslata. Azt írja: „Mi nem mint osztrák ellenségek, hanem mint osztrák bűnrészesek fogunk számbavetelni.

Magyar légióiról többé nem lesz szó, hanem lesz cseh, horvát, szerb, oláli légió... Ha Ausztria legyőzetik... a szerzetemlő romok súlya Magyarországot is eltemeti, mert a szétbomlásnál mi nem mint önálló tényezők jelenendünk meg, kikkel számolni kell, hanem mint préda, amelylyel a győztesek szabadon rendelkezhetnek.” Ezért ragaszkodott az állami szuverenitás teljességéhez, a szabad külügyi állásfoglalás jogának fenntartásához, ezért ellenezte a kiegyezést. Ez volt Deák és Kossuth nagy vitájának a lényege. Kossuth tudta, hogy az európai nyugalom, béke és egyensúly érdekei a birodalom helyén feltétlenül egységes politikát folytató államok alakítását kívánják meg. Az itt élő nemzetek egységének éppen ezért csak új formát kívánt adni, de nem akarta megszüntetni magát az egységet. Kossuth a Habsburgi-birodalmat a dinasztia uralma előtt itt kialakult történelmi államok önkéntes együttműködésével akarta helyettesíteni. Kelet-Európa e részének három ősi állama volt: a történelmi Magyarország, a történelmi Lengyelország és a történelmi Csehország. Kossuth e terület önállóságának megmentésére, ez önállóságnak Európa általános érdekeibe való bekapcsolásában, e három állam együttműködésében látta a legbiztosabb lehetőséget. A cseheknek már akkor is jelentkeztek pánszláv törekvések. Kossuthnak azonban az volt a véleménye, hogy a történelmi kis szláv népeket függetlenségük elvesztése hajtja a pánszlávizmus karjai közé. Bizott abban, hogyha Csehország történelmi önállóságát már akkor helyreállítják, a pánszláv irány szorgálatát helyett Husz népe is visszatér a dunai függetlenség védelmének ősi hagyományához. Nehéz volna már megmondani, vajjon ha annakidején Kossuth eszméi győznek, a csehek elkerülték volna-e mostani pánszláv irányú fejlődésüket? Kossuth Kelet-Európa új rendjét a három történelmi állam önállóságának helyreállításával akarta megszervezni, de feltétlenül szükségesnek tartotta beilleszteni a rendszerbe a Magyarországtól délre elhelyezkedett fiatal balkáni nemzetek friss államai is. Nagyra értékelt a délszlávokat. Horvátországot éppúgy történelmileg kifejezett öntudatú állammak tartotta, mint Magyarországot. Kész volt arra is, hogyha a horvátok ki akarnának válni a közel nyolcszázados magyar kapcsolatból, azt tudomásul vegye. A szerbekről azt írta: „Szerbia nemcsak állami függetlenségre, hanem arra is hivatva érzi magát, hogy a török birodalom szláv népei körében egy terjedtebb tömörülésnek magkövét képezze. S valóban, a geográfiai fekvés s a nyelv, irásmód, vallás és történelmi közösség, kapcsolatban a szerb nemzet pezsgő fiatal erejével, s már elért függetlensége előnyeivel, e hivatást igazolni látszanak. Nem ismeri a helyzetet, aki azt állítja, hogy a szerbek orosz érzelműek. Szerbia teljességgel nem vágyik saját nemzetiségét feloldvasztani. Csak egyetlen dolog van a világon, ami Szerbiát az orosz karjaiba veheti s ez: az osztráktól függés veszélye. Ez az, amitől Szerbia mindenképp irtózik. Irtózik elannvira, hogy később volna a török vazallusa maradni, később volna orosz, később akármivé lenni a világon, mint abban megnyugodni, hogy az osztrák vonatókötelére kerüljön. Szerbia független jövője feltételének tekintj azt, hogy szomszédságából az osztrák hatalom elszoríttassék. És ebben fekszik a kapoc-

Szerbia nemzeti érdekei s Magyarország független törekvései között.” Ez volt a kossuthi koncepció. Ez a magja híressé vált Duna-konföderációs eszméjének is. Az annyi emlegetett és vitatott eszme lényege tehát: a történelmi államok szabad együttműködése, kiegészítve a Balkán fiatal népeinek új államaival. Kossuth a magyar ügyet beleillesztette a keleteurópai kisépek zónájának általános érdekeibe s nemcsak a magyarság, hanem valamennyi keleteurópai kisémetzet szabadságának hőse lett.

DEUTSCHTUM IM AUSLAND. (Stuttgart, 1944. 1—2. füzet.)

Közli H. Rüdiger emlékbeszédét, amelyet Richard Csaki, a Deutsches Ausland Museum igazgatója gyászünnepélyén mondott. Személyiségében három dolgot tart fontosnak: az erdélyi származású, egykor brassói tanár, férfi korában hirodalmi németlé lett, de mindig népi német maradt; szellem- és művelődés tudós volt; s „ami a legfontosabb”: izigvérig német férfi, bár a neve magyarul eseng, vagy talán éppen ezért érzi állandóan legnépélyebb erkölcsi kötelességének, a szólásmondás szerint, hogy az erdélyi szászok a „germanissimi germanorum” — „a németek legnémetebbjé” — lenni, így élni és cselekedni. — Fr. Thierfelder (Druck und Buchhandel in Osteuropa) Keleteurópának a könyvnyomtatás és könyvkereskedés által való meghódításáról ír. A német könyvet Északkelet-Európában a Hansa, Északkeleten Lübeck, Riga, Königsberg Lengyelországban és Ukrajnában Breslau terjesztették, Pestről és Budáról a Kárpátmedence, Moldva, Oláhország, később a délszláv terület felé hatolt be a könyv. A nyomdászok azonban Magyarországon is németek voltak, mint Hess András és Honterus. A 18. és 19. században az Egyetemi Nyomda adta ki a Monarchia nem német munkáinak többségét s „gondosan ellenőrizte őket, nem is mindig politikai célzat nélkül.” Az erdélyi szászok nyomták az első román könyvet; hatásuk a román fejedelemségeken át a Kaukázusig terjedt. — I. Dickerhof (Die deutsche Südostschung) fejtegetése szerint az osztrákok kezdték a délkelet-kutatást a török kiűzése után. Mai alakjában azonban a nacionalszocialista Németország politikájának adottsága. A Münchenben, Lipesében, Bécsben, Gráchan, Stuttgartban, Breslauban és Berlinben e célra állított intézetek végzik a kutatást. Munkájukhoz csatlakozik a késmárki Institut für Heimatforschung, a Deutsche Forschungen in Ungarn s a romániai Deutsche Forschungen im Südosten c. folyóiratok.

Ö R H E L Y

FÉLÉVTIZEDES A SZLOVÁK TANÍTÓI TANFOLYAM

A vallás- és közoktatásügyi minisztérium nemzetiségi ügyosztálya tervszerűen gondoskodik a nemzetiségi nyelvtanításon működő tanítóság továbbképzéséről. A szlovák tanítói nyelvű tanítók tantervi és didaktikai képzésükre az ország valamennyi nyelvterületén működő tanítói tanfolyamokon kerülnek elő. A tanfolyamot kezdetől fogva dr. Wagner Ferenc vezette, aki egyébként a kezdő csoport nyelvi gyakorlatait is irányította és előadója volt a szlovák nép településtörténete, a szlovák népismeret (szellemi és tárgyi néprajz), s a magyar-szlovák kulturális kapcsolatok című tárgyköröknek.

Fedák Klára budapesti gimn. tanár és Fény Tiborné levelező áll. polg. isk. tanár a haladó nyelvi csoporttal foglalkozott. A gyakorlati pedagógiai képzés szakembere Halmos Elemér, a minisztériumban berendelt tanulmányi felügyelő volt. Mintatanítói tanfolyam, iskolatanítói tanfolyamok sorában szerzett tapasztalataink értékesítésével biztosította a tanfolyam gyakorlati rendeltetését. Munkáját nagyban megkönnyítette dr. Krammer Jenő szegedi gyak. gimn. tanár. Problémakörök ismerete a kétnyelvű oktatás módszerei, az anyanyelvi oktatás lélektana, a magyar nyelvoktatás a szlovák tanítói nyelvű tanítókban... különösen lényeges kelléke az eredményes tanításnak.

A nemzetiségi ügyosztály főnöke, dr. Bodó István, vizsgálta kormányzatunk nemzetiségi politikai irányelveit, s kidomborította a magyarság és nemzetiségek viszonyának lélektani alapjait. Dr. Moravcsik Endre, miniszteri osztálytanácsos, akinek szervező tevékenységéhez fűződik a nemzetiségi tanfolyamok sikere, a hazai nemzetiségi kérdés történeti kialakulását esettelte.

A tanfolyam nyomtatott munkarendje magába foglalta mindazon kérdéseket, melyek a tanítással életközelségben állanak. Elmélet és gyakorlat szerves összefonódása töltötte ki a 192 órás munkakeretet. A hallgatóság ügyszeretetére jellemző fényt vet az a tény, hogy rendszeres elfoglaltságukon felül még a nemzetiségi kérdés körébe vágó pályatáteleket is kidolgoztak. A tanfolyamot a miniszter nevében dr. Csóka Lajos igazgató, a pedagógiai ügyosztály főnöke zárta be. Záróelő-

adásában elismeréssel nyilatkozott a kiadott utakon járó tanfolyam eredményességéről, s a magyarság és a vele együttélő nemzetiségek sorsközösségének biztosítékát a kölcsönös megbecsülésben látja.

HŐSÖK EMLÉKÜNNEPE EGY NEMZETISÉGI FALUBAN. (Pomáz, 1944. pünkösdi napja.)

Budapestről, a Margithíd budai hídfőjéről kiindulva északi irányba a HÉV óránként induló vonatja viszi az utasokat, a hazafelé igyekvőket és a kirándulókat a szentendrei vonalon. A HÉV eme vonala időben 46 perc az indulástól a végállomásig, Szentendréig. Közben érinti Budapest közigazgatási határán levő Aquinicum és Római fürdő állomásokat. De ezeket csak érinti, mert ez a vonat itt nem áll meg. Ennek sürgősebb dolga van. A messzebbre menőket kell vinni. Békásmegyert, (Leányközsége Csillaghegy, ismert nyaraló és kiránduló hely), Budakalászt, Pomáz, végül Szentendre. Mind megannyi egy-egy mozaik község, illetve az utóbbi város. A legtávolabbi rész alig van húsz kilométerre a fővárostól, de ha az ember már Pesten felül a vonatra, csaknem bábeli nyelvzavar üti meg a fülét. Magyarul, németül, szerbül és szlovákul egyaránt lehet hallani beszédet, vitatkozást. Az egész vidék nagyon is vegyes ajkú lakosokból áll. De azért megvannak a legnagyobb egyetértésben egymással. Mindenki udvarias a másikkal szemben. A magyar szerbül szólítja meg ismerősét, amaz magyarul válaszol. Egy német ajkú asszony szlovákul köszönti ismerősét, az németül köszön vissza.

A vonat mindenik állomáson megáll egy-két percre. A kifelé menő vonatokon inkább csak leszállók vannak.

Pomázra érkezünk. A pilisi hegységtől körülvevő katlanban több kilométer hosszúságban húzódik el ez a mintegy hatezer lelket számláló szintén vegyes-ajkú község. A falu felső részén németek laknak, a középső részén magyarok, szlovákok és szerbek vegyesen, míg az alsó részen magyarok és később betelepült fővárosi hivatalnokok, nagyobb részt szintén magyarok.

A község zászlódiszben van. Délelőtt fél tizenegy körül lehet az idő. A nap gyönyörűen süt, szinte jólesik az embernek az elmúlt szeszélyes, hívós napok után, hogy végre felhőmentes az égbolt. Az ezen a vidéken egyébként gyakori szél is elállt. Ugy látszik, ez is érzi az idő komolyságát. Ma nagy ünnepe van a községnek. A hősök emlékünnep. Hiszen máskor is volt már ily ünnepség, más községben is van országosan. De ez valahogy másabb az

eddigiekénél és a máshol megtartottaknál. Ott, ahol csak magyarok, vagy csak szlovák vagy németajkú lakosok vannak, ott nem nagyon emelkedik ki egy ilyen ünnep az ország bármely más községében lezajlott ünnepségek közül. De itt Pomázon, ebben a nagyon is vegyes ajkú községben más a helyzet és ez nagyobb figyelmet érdemel. Ez a község iskolapéldája annak, hogyan fér meg együtt a legnagyobb egyetértésben magyar, szerb, szlovák, német együttesen. És ez az együttérés a mai napon fokozottabban nyilatkozik meg. Ma a hősök ünnepe. Azokat a közös hősöket, kik együtt hullatták és hullatják véruket most is a közös ügyért, a közös hazáért, a közös ellenség elleni védekezésben.

Az egész község felvonul a Hősök szobrához. Iskolások, leventék, iparosok, kereskedők, földművesek, régi frontarcosok, MOVE lövészek, temetkezési egylet, nyilaskeszes párt stb. A község főjegyzője, Arany János főldje és rokona a nagy költőnek Nagyszalontáról — emlékezik meg a mai nap jelentőségéről. Ez nem ünnep, — mondja — mert ma nem lehet ünnepelni. Ez több, mint ünnep, ez emlékezés. Ha ünnepelünk, nincs nagyobb ünnep, mint a Hősök napja, mert ennél az emlékezésnél jobban semmi sem tudja összeforrasztani a magyart a magyarral. Ez a nap a legerősebb kapcsolatok, magyar és magyar között. Ezért is nem ünnep a mai nap, hanem emlékezés. Emlékeztet bennünket úgy az 1914—18-as világháborúra, mint a most folyó gigantikus küzdelemre, ahol ismert és ismeretlen hősök áldoztak életüket, legnagyobb kincsüket a legdrágább kincsért, a hazáért. Ez az emlékezés legyen örökké intő példa az utókoraknak, hogy mit követel tőlünk a Haza és mit kell adnunk érte. De nemcsak a külső fronton van szükség hősökre, hanem itthon is, a belső fronton. Ezért minden magyar egy testvérként fogjon össze és kövesse azok példáját, kiknek emlékére készült a szobor, ahol most megjelent az egész község. A község főjegyzőjének nagyhatású beszéde után Tölgyes Kálmán a község róm. kath. egyházközségének újonnan megválasztott plébánosa lépett a Hősök szobrának a talapzatára és megázó szavakkal, a meggyőzés és megindítás minden szóközi fegyverével lenyűgöző hatású beszédében méltatva a nap jelentőségét. Nagyhatalú beszédét Theodor Körner német költő egyik gyönyörű költeményének refrainjével fejezte be: Atyám, hívlak Téged. — A hősök napjának emlékünnepébe utolsó akkordjaként a különböző Egyesületek, közületek, elsők Pomáz község nevében Sárközy Károly bíró helyezték el a megemlékezés koszorúját a Hősök Szobránál.

DOMA JÁNOS

GAZDASÁGI LÁTHATÁR

Rovatvezető: Dema Iános

SZLOVÁKIAI HIREK

ÁRUZÁLOGJEGYET BOCSÁT KI SZLOVÁKIA

A szlovák törvényhozás most dolgozik egy újfajta záloglevél, úgynevezett áruzálogjegy kibocsátásán. Ez az újfajta zálogjegy nem más, mint a váltó és a raktárjegy, illetve a gabonazálogjegy egybekapcsolása. A gabonazálogjegyet már régebben használják Szlovákiában. Még abból az időből származik a keletkezése, amikor a szlovák gazda nem adta el mindjárti csépléskor a gabonáját, mert ebben az időben fizetnek a kereskedők legalacsonyabb árat, hanem beraktározták, hogy majd télen magasabb árat kapnak érte. Ez rendben is lett volna így, ha elő nem fordult volna az az eset, hogy a gazdának időközben pénze volt szüksége. Hogy ezt a nehézséget is elhárítsák a gazdák elől, megalkották a gabonazálogjegyet. Ezt a gabonazálogjegyet aztán rövid úton készpénzre lehetett váltani.

A most tárgyalás alatt levő törvényjavaslat szerint az a szlovákiai lakos, akinek bármilyen ingósága vagy árúja van, amely a belföldi forgalomban kereskedelmi vagy árucikk, eladható, illetve kibocsátható áruzálogjegyet és vehet fel kölcsönt és pedig egyes árucikk vagy ingóság után az érték 75. illetve némely áru után 90 százalék értékben. Ha pedig az áru gabona, a beraktározást igazoló záloglevélben feltüntetett gabonakészletnek 35 százalékára kell folyósítani a kölcsönt. Ha a törvényjavaslatból törvény lesz, az áruzálogjegyet a Szlovák Nemzeti Bank szánja ki.

Új telekkönyvi betétek a Szepeességben. A gölnicbányai járásbíróság egy hivatalos közleményt tett közzé, amely szerint Svedlér község kataszteri területének új telekkönyvi betétei elkészültek. Az új telekkönyvi betéteket már a közönség rendelkezésére is bocsátották, mint a többi nyilvános könyveket.

Új burgonyát tilos forgalomba hozni. Egy most kiadott hivatalos hirdetés szerint új burgonyát — bizonyos járások kivételével — tilos augusztus 31. előtt forgalomba hozni. Csak Pozsony, Pozsonykörnyéke, a galgóci, lóhányai, malackai, nyitrai, póstyéni, eperjesi, szakoleczai, taposányi és nagyszombati járásokban szabad vásárolni a termelőktől és pedig csakis saját házhasználatuk fedezésére a megállapított maximális áron.

A Szlovák Gyárliparosok Orsz. Szövetésége közgyűlése. Július elején Pöstyén-füldön tartotta meg a szlovák GYOSZ ezévi közgyűlését Procházka mérnök-vezérigazgató elnöke alatt. Megállapította, hogy Szlovákia közellátási szervezete és gazdasági viszonya szilárd alapon áll, a külke-

reskedelem figyelmenremelő rugalmassággal fejlődött, miáltal biztosíthatók az export-import kedvező feltételeit. Végül a szlovák ipar további kiépítésének szükségességéről tett említést Procházka vezérigazgató.

Az őszi szántások időben való elvégzésének érdekében megkezdtek a szlovák hatóságok az üzemanyagkiosztást a traktorok részére.

Szabad vajat szállítani Pozsonyba. Már régebben érvényben volt a legfelső közel-látási hivatal elnökének az a rendelkezése, amely megtiltja, hogy Pozsony városába vajat és húst vigyenek be. Minthogy az utóbbi események miatt Pozsonyból nagyon sokan, részben hatósági intézkedésre, részben saját elszántukból elköltöztek, — most a vaj szabad forgalmát visszaállították. A hús szabad beviteléről szóló tilalmi rendelet továbbra is érvényben marad.

Újjáépült egy zemplémegegyi kis község. Eperjesről értesül a Gazdasági Láthatár: — Május közepén a zemplémegegyi Borosnya községnek csaknem egyharmada tűzvész áldozata lett. 40 lakóház és sok gazdasági épület esett a tűz martalékává. A tűzvész által sújtottak felségélyezésére társadalmi úton akció indult meg. Az állami szocietáció is jelentkezett és így hamarosan felépült a modern falusi lakóházak és gazdasági épületek egész sora. A tűzkárosultak már az őszi folyamán beköltözhetnek új otthonukba.

A pozsonyi hajózási hivatal közli, hogy a DGT bolgár hajóállomások felé beszüntette a darabáru felvételt, míg a hajórakományokat a szabad hajótereknek megfelelően szállítják. A pozsonyi kikötőben felemelt raktárdíjakat szednek. A beraktározott áru biztosítása tüzeset és lopás ellen kötelező.

A löcsei vegyes ipartársulat új vezetése. A löcsei vegyes ipartársulat április közepén tartotta meg tizenkilencedik rendes évi közgyűlését, amely alkalommal megválasztotta a szokásos tisztújítás is. Elnök lett Ruznyák József lakatosmester, aki előzőleg is viselte ezt a tisztséget, azonban lemondott. A bizalom azonban ő benne látta továbbra is az ipartársulat helyes vezetésének biztosságát. A két alelnöki tisztséget Értékes Gyula pékmester és Mingyás János szepeváraljai mézeskalácsosmester megválasztásával töltötték be. A választmányba rendes tagként bekerültek: Murgony János szállodás, Pokorny Gyula kályhás, Zubal András hentesmester, Fáber András divatárkereskedő, Lipták Mátyás kerékgyártómester, Fabricszky Pál fodrász, Vitkovszky István cipész, mester, Tatár Nándor fűszerkereskedő. A vegyes ipartársulat hatásköre az egész löcsei járásra (löcsei és szepeváraljai körzet) kiterjed.

A szlovák fagazdálkodás helyzete. A szlovák faexport 10 és fél százalékat Magyarország veszi át. Április végén tartotta meg Zsolnán a Szlovák Fagazdasági Szövetség ez évi közgyűlését. A titkári jelentésből kiténik, hogy az 1943. évben a szlovák fapiacon csak a fűrésztelepek cellulozefaelátásában voltak zavarok, azonban a helyzet alakulásába sikeresen avatkozott be a legfelső közellátási hivatal. A faexport az elmúlt évben 939.150 tonnát tett ki, több, mint ezermillió korona értékben. Ebből a mennyiségből Németországra és a Protektorátusra 67 százalék esett. Bulgáriába dohány ellenében szállítottak fát.

Kegydíjasok betegbiztosítása. A legújabb törvény szerint azok a személyek, akik kegydíjat kapnak, vagy akiknek az állam szabad elhatározásból nyugdíjat vagy tartásdíjat állapított meg, betegség esetére biztosítási kötelezettség alá esnek, de csak abban az esetben, ha az ilyen kegydíjak gazdasági szempontból a főjövédelmet jelentik az illetők számára.

Családi segélyek Horvátországban. Az 1943. évben a horvát OTI adatai szerint a biztosított munkavállalók közül 38.000 munkás részesül családi segélyben Horvátországban. Ezeknek 90 százaléka férfi, 10 százaléka női munkavállaló volt. Az összes biztosítottak közül 16,3 százalék részesül családi segélyben, mintegy 11 millió kuna értékben.

Hivatásrendi érdekképviseletek Romániában. A munkaügyi minisztérium most dolgozik egy törvényjavaslaton, amely a hivatásrendi érdekképviseletek megszervezését célozza. A javaslat szerint minden szakszervezethez tömörült román állampolgárnak joga van a munkához, sőt a külföldiek is, kivéve a zsidókat. Az egyes államokkal kötött egyezmények értelmében a kölcsönösség alapján a külföldiek is kaphatnak munkavállalási engedélyt. Az életrehívandó hivatásrendi szervezetek öt csoportra oszlanak: mezőgazdaság, ipar, kereskedelem, kézművesség és szellemi foglalkozások. Az egyes szakmákhoz tartozók besorozása a szervezetbe az ősi hagyomány szerint történne: a mezőgazdaságot faluszövetségekben, a kézművességet, ipari és kereskedelmet céhekben és a szellemi foglalkozásokat kollégiumokban szerveznék meg, úgy a munkaadókat, mint a munkavállalókat ugyanahhoz a szervezethez osztanák be.

Ajánlható könyvek a nemzetkisebbségi szakirodalom köréből:

<i>Mikó Imre: Nemzetiségi jog és nemzetiségi politika. Kolozsvár, 1944. 551 old. ....</i>	48.—	<i>Muhi János: Zombor története. 271 old. Kallangya kiadás, Zombor 1944. ....</i>	36.—
<i>Báró Wesselényi Miklós: Szózat a magyar és szláv nemzetiség ügyében. I—II. Sajtó alá rendezte és jegyzetekkel ellátta Gál István (Erdélyi Ritkaságok 12—13. sz.) ....</i>	16.—	<i>Lévay Endre: Dél kapujában. A Szenteleky Társaság kiadása ....</i>	14.—
<i>Kazinczy Ferenc: Erdélyi levelek I—II. Bevezetéssel ellátta dr. Kristóf György egyetemi tanár (Erdélyi Ritkaságok 16—17. sz.) ....</i>	22.—	<i>Fr. Thierfelder: Ursprung und Wirkung der französischen Kultureinflüsse in Südosteuropa ....</i>	16.15
<i>Halácsy Dezső: A világ magyarságáért. 519 old. 48 műmelléklettel. Füzve: 50.— P. Kötve: ....</i>	60.—	<i>Munteanu, Basil: Geschichte der neueren rumänischen Literatur ....</i>	19.—
<i>Balogh Jolán: Az erdélyi renaissance I. kötet 1460—1541. 386 old. 281 műmelléklettel. Kolozsvár, 1943. (Az Erdélyi Tudományos Intézet kiadása) Füzve 102.— P. Kötve: ....</i>	114.—	<i>Giurescu, C. Constantin: Geschichte der Rumänen ....</i>	17.10
<i>László Gyula: A honfoglaló magyarok művészete Erdélyben. Kolozsvár, 1943. ....</i>	10.—	<i>Vossler, Karl: Südliche Rumänien ....</i>	13.80
<i>László Gyula: Erdély településtörténetének vázlata Szent István koráig ....</i>	3.—	<i>Roth, Alfred: Theodor Vladimirescu und die Orientpolitik. Der Beginn nationalrumän. Entwicklung und Haltung d. Anrainergrossmächte Russland, Österreich u. Türkei 1821—22, Leipzig, 1943. ....</i>	10.90
<i>Borbély Andor: Erdélyi városok képekönve. (Műmellékletekkel) ....</i>	8.—	<i>Ungarische Städtebilder. Im Auftr. d. ungar. Städteverbandes herausgegeben v. Stefan Gál ....</i>	28.—
<i>Szabó T. Attila: Szolnok Doboka magyarsága. 295 old. számos képpel és egészoldalas műmelléklettel. Ds-Kolozsvár, 1944. ....</i>	40.—	<i>Pusztai-Popovits József: Az északerdélyi román képzőművészet, 1940—1943. Pécs, 1944. 44 oldal, 11 képpel ....</i>	8.—
<i>Bélay Vilmos: Máramaros megye társadalmi és nemzetiségi (A megye betelepülésétől a XVIII. század elejéig) 1943. 224 old. térképekkel ....</i>	20.—	<i>Pusztai-Popovits József: Mecenatul si sprijinitorii unguri ai culturii române (A román kultúra magyar mecénásai és támogatói) Pécs, 1944. 22 oldal ....</i>	6.—
<i>Baráth Tibor: Az országépítés filozófiája a Kárpátmedencében. 1943. 228 old. ....</i>	21.—	<i>MIKÓ IMRE: Nemzetiségi jog és nemzetiségi Br. WESSELÉNYI MIKLÓS: Szózat a magyar és szláv nemzetiség ügyében. I—II. ....</i>	60.—
<i>Dr. Németh Kálmán: Százezer szív sikolt. Hazatért és hazavágyó magyarok verőfényes golgotája. 1943. 520 old. képekkel, kötve</i>	28.—	<i>HALACSY DÉZSŐ: A világ magyarságáért Füzve: 50.— Kötve: ....</i>	60.—
<i>Bárdossy László: Magyar politika a mohácsi vész után. Kötve ....</i>	20.—	<i>BALOGH JOLÁN: Az erdélyi renaissance I. kötet. Füzve 102.— Kötve ....</i>	114.—
<i>Bíró József: Erdélyi kastélyok. 212 old. 72 képtáblával ....</i>	55.—	<i>V. Nagy Iván dr.: A nemzetiségi törvény létrejötte I/II. ....</i>	15.— P
<i>v. Nagy Iván: A nemzetiségi törvény létrejötte. I—II. ....</i>	15.—	<i>Beck Lajos: A régi Magyarország. 1944. 303 o.</i>	18.— P
<i>Dr. Polónyi Nóra: Budapest szerepe a román szellemi életben. 1943. ....</i>	1.50	<i>Borbély Andor: Erdélyi városok képekönve (21 old. 21 képtáblával) ....</i>	8.— P
<i>Ungarn und die Nachbarvölker (Magyarország szellemi együttműködése a dunai, kárpáti és balkáni népekkel) 256 old. ....</i>	18.—	<i>Berki Feriz: A magyarországi ortodox keleti egyház szervezése ....</i>	8.— P
<i>Pusztai-Popovits József: Az északerdélyi román képzőművészet. 1944. ....</i>	6.—	<i>Bélay Vilmos: Máramaros megye társadalmi és nemzetiségi (A megye betelepülésétől a XVIII. század elejéig) 1943. 224. old. térképekkel ....</i>	20.— P
<i>László Dezső: Magyar önismeret. 279 old. Sepsiszentgyörgy, 1944. ....</i>	14.—	<i>Baráth Tibor: Az országépítés filozófiája a Kárpátmedencében. 1943. 228. oldal ....</i>	21.— P
<i>Putz Éva: A kolonyi lagzi (néprajzi tanulmány) kép- és kottamellékletekkel. 135 old. Pozsony, 1943. Kötve ....</i>	32.—	<i>Dr. Németh Kálmán: Százezer szív sikolt (Hazatért és hazavágyó magyarok verőfényes golgotája.) 1943. 520 old. képekkel, kötve</i>	28.— P

STUDIUM könyvkereskedés

Budapest, IV. Kecskeméti-utca 8. — Tel. 185-616

FIDELIO KONZERVEK
Kiválóak! Olcsók!

Évtizedek óta
Imperiál fügekávét